

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egy: **szombaton, másfél iven.**

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámadatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Pünköst ünnepén.

Rád emlékezem első szent Pünköst, rád, az üdvözítő keresztyénség Isten s világ színe előtt proklamálásának nagy és dicső napjára. Ott jár lelkem a még mindig zsidó, de már a keresztyén műveltség bölcsőjét ringató Jeruzsálemben; ott azokon az utczákon, melyeken át emelé sulyos keresztjét föl a Golgothára Ő, „a ki bűnt nem tud vala“, Ő „a kiből az Isten-ségnek teljessége lakozék.“ Látom benépesülve ez utczákat, nem a nagypénteki „feszítsd meg“-et kiáltozó sokasággal, nem a diadal-mámor tüzetől villogó szemű irástudók, farizeusok és papifejedelmek filakteriumos népével, nem „az Istennek ama bárányát“ gunyoló, durva római drabantok marczona seregével, hanem minden nemzetségbeliek tarka vegyületével, kiknek istenfő kebelében ott alszik a világot átható nagy eszmék sejtje s csak elevenítő erőre vár, hogy megérintetvén felpeszsdüljön, áttörje a még visszartartó kérget s rügybe szökkenve növekedésnek induljon, lombos fává izmosodjék, virágzásba menjen s gyümölcsöt teremjen, némelyeknél harmincz, némelyeknél hatvan, némelyeknél száz annyit.

S nem késik az elevenítő erő. Egy kicsiny hajlék szük falai között lesz láthatóvá kettős tüzes nyelvek alakjában, lesz érezhetővé föld feletti bátorság emótiájában. Ott imádkozik a tizenkettő — a Golgotha árnyékában félénk, remegő, most aczél izmu, rettenthetetlen. — Kilépnek, szóra nyilik ajkuk, ige zendül meg nyelvökön csodás, merész, bámulatra keltő, lebilincselő.

Mit a sokaságnak a tömjén illatu, büszke főtemplom oltárával, szentek szentével, álszentkedő papjaival! — Megy, tolul, csoportosul a tizenkettő körül. És hall, és álmélikodik és

„megkeseredik szívében“; a keblében rejtőző sejt megmozdul, mozdulása hódolatra készíti, megroskad térde, s azon a napon már háromezer ajak vallja dicsekedve, hogy „Jézus Krisztus Ur az Atya Isten dicsőségére.“

A keresztyénség proklamálva; eszméi hódító útra kelnek s túl Róma kiéheztetett fenévadjain, túl Néro égő szurok fáklyáin, túl az Ozmanság világverő pusztításain, túl a Torquemadák kínzó eszközein, túl a szt. Bertalan éji vérfürdőkön, túl a Karaffák borzalmas kegyetlenkedésein, túl annyi mártYROK porló csontjain, túl száz és ezer viszontagságon, erejében nem fogyva, sőt a küzdelmek közben meg-meg ifjulva, a hozzá tapasztott salakoktól mindinkább tisztúlva, él diadalmasan tengeren innen és tengeren túl...

Rád gondolok első nagy, szent Pünköst; ott látom magamat amaz istenfő zsidó férfiak között, kik akkor minden nemzetségből Jeruzsálemben lakoznak vala; hallom, hogy szólják Péterék a mi nyelvünkön az Istennek nagyságos dolgait; de ugyanakkor mintegy mysteriozus álomban vonul el szemeim előtt a keresztyénség tizenkilencz száz éves élete, és álmélikodván az első szent Pünköst páratlan értékű gyümölcsei fölött, nem azt kérdezem kétkedő lélekkel: „vajjon mi léssen ebből?“ hanem leborúlok nagyságos hatalmad előtt Szentlélek Ur Isten és kérve-kérlek: jövel megelevenítő, jövel szent bátorságra hevítő, jövel szent szeretetre egyesítő erőddel mi hozzánk is!...

A keresztyénség bámulatba ejtő diadalma, világ átalakító csodás ereje, népek, nemzetek erkölcsi érzületét, élet- és világnézetét tisztító hatalma kétségbe vonhatatlan. A pogányság uralmi korszakát csak azok dicsőíthetik a keresztyénség fölött, kik Jézust tagadják Isten Fiának lenni s nevét Voltairrel egyébre valónak sem

tartják, mint alkalmas jelszónak rablásra és gyilkosságra.

Persze, ha a keresztyénség minden üdvözítő eszmetartalom nélkül való phantasmagória, képes tizenkilencz századon át vezérlő szellem gyanánt lebegni a világrészek népei előtt. Hogy rablás és gyilkosság, köny és vér kísérték hódító útján: szomorú, de természetes. A pozitív erő sohasem paktál a negatív erővel csak úgy könnyedén. S előttünk éppen nem lesz becstelenné a keresztyénség azért, mert véráldozatok árán szülte föl önmagát. Ellenkezőleg! Hiszen már alapkövét is a Golgothán kihulló vér tette erős sziklánál erősebb erejűvé.

Szomorúbb és szégyenítőbb ma az, hogy kik keresztyéneknek valljuk magunkat, gyakran megoltjuk kebelünkben ama Léleknek föl-föl lobbanó tűzét, vagy ócsároljuk egynémelyikünk szent becsületét, melylyel Krisztus zászlóját magasabbra emelni próbálkozik. És szomorúbb és szégyenítőbb az, hogy vannak keresztyének, kik áltanokkal keverve Krisztus tudományát, világi érdekek szolgálójává aljasítják a keresztyénséget, vannak, kiknél az állorezás vallásosság a legrútább erkölestelenség fedezője. És nincs bátorság, mely széttépje ez álarczot. Még szomorúbb, még szégyenítőbb az, hogy szétszaka-
dozva hordjuk Krisztus palástját, nincs köztünk az az összeforrasztó szent szeretet, mely amaz első Pünköszt különböző nemzetiségbelieit szoros testvéri kötelékbe fűz. „Mindnyájan pedig, a kik hisznek vala, együtt valának és mindenök köz vala!”

Boldog szent egység!

Nem, nem! A keresztyénség diadalma mai napság még mindig nem teljes. Ám ha köny, ha vérpatakok mentén is, de szép, de dicső eddigelé a keresztyénség pályafutása, mert folyton hódított, mert folyton világított. És hódítani, világítani fog folyton tovább. Még óriási szárnyakkal terjeszkedik előtte — és éppen kapuin belől is — a sötétség, az erkölesi romlottság. Ennek uralmát meg kell törnie előbb vagy utóbb. Még fagyos szeretetlenség kérge borítja előtte — és éppen anyaszentegyházában is — a nép-rétegek nagy-nagy mezejét. Ennek jegét föl kell olvasztania hova-tova jobban.

Talán nem könyhullások s nem véromlások közben fogja további diadalát vívni; talán nem szükségel többé kínos szenvedéseken átment martyrokat; nem erőszak hullatja porba leg-hívebb harczosait s annál szebb, annál dicsőbb leend további pályafutása. Hanem a porhasztó télenség faláiban, a könnyen alkuvó opportunismus ólomszárnyain, a széthuzó separatismus

dölyfös paripáin bizonyára soha sem fog előbbre haladni magas missiója útján.

„Mit cselekedjünk atyámfiak férfiak?”

Oh, ha kik ez igénytelen sorokat olvassák, azoktól függene csupán a kérdés megoldása, hiszem én, tudom én, hogy nem váratna magára — dum defluat amnis.

De hiszen itt egy széles, nagy kiterjedésű munka-mező felkarolásáról, a közélet számos rétegeinek megtermékenyítéséről vagyon szó. Maroknyi népség, számban és erőben csekély mivoltú, hogyan induljon el, beoltani akarván ezrek s milliók kebelébe ama szent hevületet, mely az egész vonalon lánggra lobbantsa azokat az őrtüzeket, miknek átható fényénél és melegénél lehetséges csupán a Krisztusi eszmék permanens kultusza, diadalra vezetése.

E világ fiainak szemeiben még mindig kicsinyléssel, törekvéseikben szánó mosolylyal kísért, puritán érzelmeikért, egyszerű, de tiszta, nemes erkölsi fogalmaikért nem egyszer obscurenak minősített halandók, hogy merészkedjenek annyira, hogy szembe szálljanak fényes mentéjü és biboros taláru ádáz szellemekkel, megleckéztetendő őket feslettségben petyhesztett izmaikért s Róma augurjaiéhoz hasonló vallásosságukért?

És hogyan próbálkozzanak a rang, születés-, vagyon-, osztály- és felekezetkülönbség dölyfétől szétszaggatott krisztusi palást összetűzésére azok, kiknek szíve hogyha telve a mindeneket átölelni kész mennyei szeretettel, koldus alamizsnán, rongyosan tengődve mindenütt orczapirító visszautasítással fenyegettetnek, valahová csak szeretnék beplántálni a béke és szeretet édes árnyat nyújtó olajfáját?

Ah, bármint akarnám elnémítani, fülemben csendül Dante komor hangzású szózata: „Tegyetek le minden — minden reményről!”

De íme, alig hogy elboronga lelkem, fölver aléltságomból ama szélnek zendülése s ismét látom a kettős tüzes nyelvektől kísért maroknyi tizenkettőt s látom ezeknek erőtlenségök által elvégeztetni az erős Istennek nagyságos erejét.

Mi más voltak ők, mint csupán kovász, átkelesztésére a zsidó farizeus és a pogány nép atrox tömegének. S lám, a kicsiny kovász mily felségesen végzé feladatát! Nem ők pedig, hanem Istennek Szent Lelke cselekedé azt, mind hogy akarják, mind hogy elvégezzék dicső feladatukat.

Gyöngé tehetetlenségek — rendíthetlen kőszalak! Ha nyomotokba léphetnének! Ha felöltöztethetnének mi is ama mennyei szent erővel! Isten pedig adja kinék-kinék a maga Szent Lelkét, kik azt ő tőle bizalommal kérik.

Leborulok nagy hatalmad előtt áldott Szent Lélek Ur Isten és kérve-kérlek: jövel megelevenítő, jövel szent bátorságra hevítő, jövel szent szeretetre egyesítő erőddel mi hozzánk is!

(Majtis.)

F. Varga Lajos.

Az országos ev. ref. lelkészi gyámintézet alapszabálytervezetéhez.

E becses lapok 18-ik számának 231-ik lapja szerint az egyetemes konvent az orsz. ev. ref. lelkészi gyámintézet alapszabály-tervezetét csekély módosítással elfogadta s oly utasítással küldötte meg az egyházkerületekhez, hogy azonnal az egyházmegyékhez leküldvén, arra vonatkozó észrevételeiket, az őszszel tartandó közgyűléseiken tegyék meg, hogy így azt a november hóban összehívandó közgyűlésen az egyetemes konvent megállapíthassa.

Addig is, míg az illetékes egyházmegyei közgyűléseken e tárgyban alkalmam lesz felszólalni, szükségesnek látom a közfigyelmet egy oly körülményre fölhívni, melyet sem a mélyen tisztelt tervezők, sem a főt. és mltgos konvent gyűlésembe nem vett.

A tervezet 3-ik §-a (Debr. Prot. Lap 17-ik sz. 211. lap.) az országos lelkészi gyámintézet köteles tagjait elsorolván, azok között nem említi azon lelkész jellegű tanárokat, a kik ez idő szerint is valamelyik tanintézetben szolgálják egyházunkat és a milyenek *ezután is fognak lenni*; nem említi azon világi *jellegű tanárokat*, kik valamely egyházmegyei lelkészi gyámintézetnek, *alapszabályszerűleg jelenben tagjai* és talán jövőre is óhajtanának az orsz. gyámintézetnek is tagjai lenni.

Meglehet és talán-talán több mint bizonyos, hogy a mélyen tisztelt tervezők mit sem tudtak arról, hogy vannak egyházmegyék, melyek nem csak a lelkészi jellegű középiskolai tanári minőséggel bíró tanárokat, hanem még a világi jellegű tanárokat is fölvették gyámintézeti tagul, vagy ha tudták is, nem óhajtották, hogy az orsz. gyámintézetnek jövőre *tanári* tagja is lehessen.

Hogy miért legyen e téren is választó fal lelkészek és tanárok között? el nem gondolhatom.

Ha azonban ez a *merev kizárás* — sajnos — jövőre megtörténik is, — de tény az: hogy többen vagyunk középiskolai minőségű tanárok, kik egykor mint fungens lelkészek léptünk a tanári pályára és egykori egyházmegyénk lelkészi gyámintézetének eshető javadalmához, úgy a magunk, mint illetőleg özvegyünk és árváink jogait fentartottuk!

Tény az: hogy van egyházmegye és ilyen a *kecskeméti ev. reform. egyházmegye*, mely kezdettől fogva tagjai közé sorozta a területén fekvő tanintézetek tanárait lelkészi vagy világi jellegre való különbség nélkül s szabadságukra bízta ma is az egyes iskoláknál megválasztott új tanároknak, hogy belépjenek az egyházmegyei gyámintézetbe, vagy kimaradjanak onnan. — Így történt ez velem, ki lelkészi jellegemet fentartom s Kovács Ferencz tan. képezdei, dr. Joó Imre főgymnasiumi világi jellegű tanárokkal, — mely jóindulatért a nevezett kecskeméti ev. ref. egyházmegye iránt ma is hálás elismeréssel vagyunk.

E körülményt — mint fentebb is említém, — aligha tudták a mélyen tisztelt tervezők; mert, ha tudták volna — még azon esetben is, ha a tanárokat jövőre teljesen kizárni óhajtották: *a szerzett jogok tiszteletben tartása végett*, az „*átmeneti intézkedések*“ című fejezet 38-ik §-ában rólunk gyámintézeti tagság- és jogosultsággal bíró tanárokról is megemlékeztek volna.

Mi, a kik ily jogosultak és várományosok vagyunk, 18, illetőleg több-kevesebb éves évenkénti és illetőleg egyszermindenkorra történt befizetéseinkkel *szerzett jogaink* megtarthatása végett, nem fogjuk elmulasztani az illetékes forumokon a kérvényezést; de kötelességünk fölhívni e körülményre az egyházi közvélemény figyelmét, hogy a tervezet *a szerzett jogok* megóvása, annak hatása alatt, — a tervezett gyámintézeti alapszabályzatban is kifejezést nyerjen.

Van egy más körülmény is, a mi szintén fölkeltette figyelmemet.

Az *átmeneti intézkedések* 37-ik §-a szerint: „A jelen szabállyal szervezett orsz. reform. lelkészi özvegy-, árva-gyámintézet *életbeléptetésétől kezdve* választandó, vagy kinevezendő lelkészek, helyettes lelkészek stb. stb. *az illetékes egyházmegye hasonló célú intézetébe be nem léphetnek.*“

A 39-ik §. fölmenti az egyházközségeket, hogy egyházmegyéik lelkészi gyámintézetei javára, valamely járulékot fizessenek.

E §§-okban ki van mondva az egyes egyházmegyei lelkészi gyámintézetek *lassu elhalása, megszűnése.*

Teljesen elösmerem, hogy *egyetemes erővel* valami nagyot, dicsőt lehet létesíteni: de nem szüntettem volna meg a partialis tevékenységet sem. . .

Meghagytam volna, — ha az egyetemes konventnek vagyok, — az egyes egyházmegyék gyámegyleteit is teljes működésben: hadd éljenek,

hadd működjenek a közjóra; hiszen az egyetemes egyháznak úgy sem kerülnek semmi költségébe!... Legfeljebb annyiban szorítottam volna meg működésüket: hogy az új lelkészeknek szabad tetszésükre bízom volna, hogy belépjenek, vagy ne lépjenek be egyházmegyénk gyámintézetébe, s az apró egyházközségek évi járandóságainak fizetetését, vagy nem fizetését is saját tetszésüktől tettem volna függővé; a nagyobbak úgyszólván megbirhatják azt a csekély járulékot.

Az országos tanítói nyugdíjpénztár — köztudomás szerint, — szép összeggel rendelkezik s ma-holnap a nyugdíjra szoruló tanítóknak teljes fizetésüket biztosítja és mégis a székes fővárosnak, Budapestnek a tanítói jónak látták önmaguk között segélyegyletet alapítani, — a mi szintén köztudomású!...

Miért ne lenne szabad a református lelkészeknek traktusonként fönntartani örökölt gyámintézeteiket és nemcsak fönntartani, hanem folyton gyarapítani is?!... Van ebben valami veszedelem az egyetemes egyházra???

Sokan vagyunk, a kik nem tudunk vagyont szerezni és özvegyeinket és utódainkat anyagi jólétben hagyni hátra; de legalább vigasztalt az: hogy tett befizetéseink után, innen is, onnan is — ha nem csordul is, legalább — eszepegni fog számunkra a segedelem forrása, a melyre még az egyetemes gyámintézet mellett is szükségünk van.

K. Kiss Kálmán,

tan. képezési tanár, a kecskeméti ev. ref. egyházmegye papi tanácsbírája s a szatmári és kecskeméti ev. ref. trakt. gyámintézetek részvényese.

✦ TÁRCZA. ✦

Kossuth Lajos emlékezete.

ALKALMI BESZÉD.

Irta és előadta a debreczeni ev. ref. kollégium imatermében 1894. május hó 5-én tartott iskolai gyászünnepélyen

DÓCZI IMRE

göygyimnasiunai tanár.

Szomorúbb nagy hete, sötétebb nagypénteki gyásza sohasem volt a magyar nemzetnek, mint ebben az esztendőben.

Midőn a ker. világ lelkét a Megváltó golgothai szenvedéseinek emléke töltötte el: a magyar nemzet lelke ott esüngött nemzeti újjászületésünk hősenek, a nagy szenvedőnek végső küzdelmein, ki honától távol vívódott a halállal. Végre megjött a Jóhír, „egy szó nyilallott a hazán keresztül”: Kossuth meghalt! És e megrázó hír mély gyászba borította nemzetünket.

Vallásos és nemzeti érzület bensőbb összhangban sohasem olvadt össze egymással. Az Istenember halála megdicsőítette a nagy ember halálát, a keresztyénség gyásza megszentelte a nemzet gyászát s a feltámadás ünnepe szinte biztató égi fényt vetett a nemzeti gyászba, hogy az elborult nemzet hite meg ne rendüljön, higgyen azon eszmék feltámadásában és diadalában, a melyeknek elhunyt nagy fia életét áldozá, higgyen az ő jóslatszerű nyilatkozatában: „ha majd eltemetnek, akkor feltámadok síromból és akkor a Kossuth-név nagyobb lesz, mint volt valaha.”

Elvégeztetett. A hontalan bujdosás 45 éves szenvedéseinek vége lőn s az édes haza földje kitérte kebelét, hogy hű fia kipihenhesse rajta érette vívott hosszú küzdelmeit.

A Gondviselés nem engedte, hogy Turin örökre a magyar nemzet Mekkája maradjon. Kossuth haza jött, haza jött holtan, de útja halálában is diadalút volt. A fenkölt lelkű olasz nemzet, mely hazát adott a hontalannak, megható jelenetek közt vesz tőle búcsút s babért hint útjára; itthon pedig a Muraköztől az ország szívéig a nemzeti közérzésnek oly mélységes megnyilatkozása fogadta, a Nemzeti Muzeuimtól a Kerepesi temetőig az országos gyásznak oly bensősége s nagyságában oly fenséges nyilvánulása kísérte, minő a világbíró Caesaroknak sem jut osztályrészül, a melyet a ki látott, sohasem felejt el, a ki nem látott, képzeletet sem alkothat róla.

Míg a hon határain belől végtől-végig gyászlobogók lengése hirdeti s a harangok ércnyelve zúgja el a nemzet zokogó fájalmát, addig a főváros, hova a magyar nép ezrei zarándokoltak a dicsőült szellem porhüvelyéhez, olyan képet öltött magára, a minőt csak népmeséink gyászba vont városából ismerünk; a Nemzeti Muzeuim olyan látványt nyújtott, mintha a nyíló tavasszal e haza földje minden virágot annak a ravatalára hozott volna, a kinek minden gondolata, minden álma e haza felvirágzása volt. Itt folyik le a magasztos jelenet, „hol a temetkezés felett egy ország könyben áll!”

Sok lélekemelő mozzanata volt e temetésnek, de tán egyik se volt nagyobb szerű annál, melyet a muzeum lépcsőzetéről volt alkalmunk végig szemlélni. Bent a muzeum csarnokában a gyászszertartás vége. Lent a muzeum előtt beláthatatlan néptömeg nyüzsgése, melyben a főúri díszkontós összevegyül a földmives egyszerű kék ruhájával. Minden szem oda van függesztve a lépcsőzetre, hol a nagy halottat készülnek lehozni. Egyszerre elnémul a zsongás és síri csend áll be. Az egyszerű sárga koporsó megjelenik a díszes korinthusi oszlopok alatt, a százezrek szíve megdobban, mintegy varázstüetésre veszi le mindenki fővegét s elfojtott lélekzettel kíséri a koporsó haladását. Az arczokon megilletődés ül, a szemekből köny gördül alá s az ajkak a túláradt érzelemtől remegnek. Szent zsolozsmaként zendül fel ekkor a „Szózat” dallama és a kiáradt honti-érzelem az ének szárnyain száll fel az Egek Urához, hogy könnyebbülést, enyhületet keressen „egy ezred évi szenvedés” gyászos emlékeire.

De hát miért olvadt be Kossuth annyira e nemzet szívébe, hogy temetése ily apotheosisá magasztosulhatott, hogy még a magyar nő is kilép a családiasság köréből és részt követel az országos gyászból? Miért vette őt körül még életében oly legendszerű gloria, a minő a történelem legnagyobb alakjai körül is csak haláluk után képződik ki? Honnan van az, hogy fél-

század óta nem volt e hazában még gyermek sem, ki az ő nevét legalább a népdalok dicsőítéséből ne ismerte volna, s honnan a nemzetnek az ő személyéhez ez a mély, megindító s naiv ragaszkodása, hogy a honfi-bú sokszor minden keservét, minden óhaját csak az ő éltetésével fejezte be?

E kérdésekre csak az ő gazdag életének s egész nemzeti újjászületésünknek rajzával lehetne megfelelni, a melyből láthatnók, hogy *Kossuth a magyar nemzeti eszmének valóságos politikai incarnatiója, a magyar nemzet háromszázados aspiratioinak megszemélyesítője volt.*

De tőlem ne várjátok, hogy az ő képét megrajzoljam. Hiszen, ha művészi kéz ecsete kellett hozzá, hogy honfoglalásunk képét s a nagy honalapító alakját megörökítse, nem kisebb művészet kell ahoz sem, hogy az új Magyarország megalapítását s benne a nemzet egyik újjáteremtőjének, vagy mint a m. tud. akadémia koszorújának felírata nevezte: „Magyarország egyik regenerátorának“, Kossuth Lajosnak a képét valaki méltóan megrajzolhassa. Én csak egy pár vonást akarok neked, nemes ifjúság, az ő életéből fölmutatni, hogy az ő lángoló honszerelme, mint égő csipkebokor világítson előtted e haza iránt való szent kötelességeidben.

* * *

Kossuth kora nemzeti nagy átalakulásunk örökre dicső korszaka volt.

Az ezredéves rendi alkotmány talapzata porladozott, a középkori feudális intézmények az idők szellemének fuvallatára omladoztak s mikor eljött az idő teljessége, a nemzet maga rombolta le a régi kiváltságok és szabadalmak korhadtt választófalaát, hogy romjai alól — mint a mesebeli phönix saját hamvaiból — megújulva, megerősödve kelhessen ki.

E nemzeti átalakulásnak, melyen a haza legjobbjai dolgoztak, 3 vezérszellem volt: Széchenyi, Kossuth, Deák. Három szellemóriás! Nemzetünk nagy epikai trilogiájának hősei, kik közül a két első — épen mint a nemzeti hős-mondakörök herosai — tragikus sorsukkal, viszik a nemzeti ügyet a befejezés diadalához. Széchenyi tragikuma a döblingi tébolyda, Kossuthé a hontalan bolyongás.

Széchenyi az öntudatra ébredt nemzet képviselője, ki „ujjait a kor úterére tevő és megértette lüktetését“, Kossuth az önértetre jutott nemzet akaraterjének kifejezője, ki az európai viszonyoktól inspirálva, örökre fényes lapot írt a magyar történelembe, Deákban végre a nagy tragédia tanúságain okuló nemzet bölcsessége nyilatkozott meg. Melyik dicsőbb, melyik nagyobb: ezt csak a nemzet kincseivel való kérdés vitathatja.

Kossuth is a Széchenyi reform-iskolájában nőtt fel, mint ama kor legjobbjai általában, kik az új viszonyok megteremtésén fáradoztak. 16 évig küzdött a nemzeti átalakulás előkészítésén s küzdött a tollnak azzal a bámulatos erejével, mely a reformok ellenségeit a velőig ostromozta, a meggyőződésnek azzal a törhetlen bátorságával, melyet csak megedzett a börtön szenvedése, s a szabadságszeretettel azzal az elragadó lelkesedésével, mely őt a reformok lángelkű apostolává tette.

Lapja a „Pesti Hírlap“, melyben a *magyar politikai hírlap-irodalom megalapítója* lőn, valóságos hatalom volt, melynek növekedését a nemzeti akarat ellenségei eleinte bosszankodással, majd rettegéssel szemlélték. Az ő vezérczikkei, melyek a kor mozgó eszméinek, a politikai és társadalmi reformoknak tárháza voltak, serkentve, lelkesítve hatottak az ország távolabbi zúgáig

és fölrázták a nemzeti köz-szellemet. És aztán milyen írói tábor sereglett az ő zászlója körül: Vesselényi, Batthyányi, Teleki, Eötvös, Fáy, Pulszky, Trefort stb. Ilyen írói dandár talán soha egy lapot sem vett körül. Csak egy hiányzott közülök, a legnagyobb, a kit épen Kossuth nevezett a „legnagyobb magyarnak“: Széchenyi, a kivel mihamar ellentétbe jutottak és ez ellentét egész elkeseredett harczzá fejlődött közöttük.

A két nagy ellenfélnek egy volt a célja: az ország anyagi és szellemi erőinek kifejlesztése s a nemzet nagygyá, hatalmassá emelése. De az eszközök tekintetében nagyon eltértek egymástól és a nemzet régi átka nehezedett rájuk.

Széchenyi a fokozatos haladás híve volt, nem akart kockáztatni semmit, s félt a rázkódásoktól; Kossuth ellenben gyorsan akarta helyrehozni a századok mulasztásait. Széchenyi első sorban vagyonszá kivánta tenni a nemzetet: Kossuthnak pedig az volt a jelszava, hogy „előbb politikailag kell szabadoknak önállóknak lennünk, mert csak a politikailag szabad, önálló nemzet lehet annyira úr otthonában, hogy teljes erővel fejlesztheti szellemi és anyagi érdekeit.“ Széchenyi a rendi alkotmány tényezőivel: a köz- és főnemességgel s az udvarra tamaszkodva kivánta a nemzeti és állami megújítást végrehajtani: Kossuth ellenben demokratikus alapokon, az egyenlő teherviselés, a közadózás behozatalával s a jobbágyság belevonásával vélte megalkothatni az új, alkotmányos Magyarországot. Themistokles és Aristides harca volt ez, a kik azon versengenek, hogy melyik tegyen több jót hazájának!

Kossuth győzött és a nemzet vele ment. S midőn elkövetkezett a korszakalkotó 1847/48-iki országgyűlés, a nemzet politikai vezére már Kossuth volt, az ő ékes szólása mozgatta az indulatokat, teremtette a meggyőződéseket és szabta meg a nemzet politikai irányát.

1848! Ez azon esztendő, a melynek emlékenél melegebben lüktet a vér ereinkben s a melynek emlétsére emelkedni érzi keblét minden magyar ember.

Soha nevezetesebb országgyűlés nem volt a magyar történelemben, mint az 1848-iki. Itt vannak lerakva nemzeti egységünk, újabb alkotmányos életünk talpkövei. Itt alkotta meg a nemzet azokat a törvényeket, melyek jövő nagyságának alapját teszik s megalkotta oly eszményi magasságban, hogy megvalósításukra soká, igen sokára fogunk még eljutni. Egy második pusztaszeri alkotmány, második honalapítás volt e törvényhozás, mely a nemzeti közéletet új alapokra fektetve, új államot teremtett a haza földjén. Történetíróink vitatkozhatnak a fölött, hogy nemzetünk második milleniumát mikor kezdi meg e haza szent földjén; de a nemzeti közvélemény már rég döntött e kérdésben, midőn közéletünk minden terén, intézményeink minden ágában 48 előtti és 48 utáni időkről s ehez képest régi és új Magyarországról beszél.

A régi Magyarország a nemesség előjogain és kiváltságain nyugodott s a nép, a magyarhoni jobbágyság, az alkotmányon teljesen kívül állott. A 48-diki törvényhozás fenkölt gondolkozása lemond minden ősi kiváltságról, fölemeli a népet az alkotmány sáncaiba, kiterjeszti a honpolgári jogokat Szent István birodalmának minden lakosára, faj-, nyelv- és valláskülönbség nélkül, kimondja az egyenlő közteherviselés és adózás elvét, közösnek nyilvánítja a honvédelem terhét s ez által egyenlő jogokat, egyenlő terheket és egyenlő szabadságot nyújt az egységessé forrott nemzet minden tagjának.

A régi Magyarország törvényhozó testülete a nemzeti karok és rendek országgyűlése volt: a 48-diki törvényhozás eltörülvéen a rendi alkotmányt, megalapítja a népképviselői nyugvó parlamentet.

A régi Magyarországot több mint egy század óta egyedül a királyi Felsőháznak felelős helytartó tanács kormányozta: a 48-diki törvényhozás felállítja a nemzetnek felelős minisztériumot.

A régi Magyarország a mohácsi vész óta el volt szakítva a nemzet felétől s Erdély külön államot alkotott: 48 ismét összeforrasztotta s az unió által egygétette a szétszakított nemzetet.

A régi Magyarország 300 év óta folyton vallásos sérelmek sebeitől vérzett: a 48-diki törvényhozás a nemzet rablánczaival együtt széttöri a szellem bilincseit is, kimondja a lelkiismeret és vallás szabadságát s a szabad sajtóval szárnyat ad a gondolatnak.

Es e törvényeken mindeniken a Kossuth vezérlő szelleme ömlik el. Nem ő volt ez eszmék magvetője, de a kiváltságok eltörlésének, az emberi jogok egyenlőségének és az alkotmányos szabadságnak eszméi az ő lelkét ragadták meg legjobban, úgyszólván lelkével egygyek lettek s ezért tudott ékesszólásával azoknak oly csodálatos erőt adni. Ő volt, ki a párisi februáriusi forradalomban s az európai közviszonyokban a közszabadság bajnokainak gondviselés nyújtotta segítő társat legjobban felismerte s lelkének egész erejével küzdött, hogy törvényhozásunkat az európai eszmék közösségébe emelje, vagy mint ő mondá: „fölemelje politikánkat az események színvonalára.“

Mikor e törvények szentesítve lőnek, maga Széchenyi így nyilatkozott felőlük: „Bátrabbak, merészebbek, kikkel magasabb, láthatatlan hatalmak látszanak szoros szövetségben lenni, rövid napok alatt oly alapokra fekteték hazánk jövőjét, melyet — tisztelet, becsület, de igazság is! — velem együtt mi, hangyamunkások, talán soha, vagy csak generációk után, lettünk volna képesek megalakítani.“

Kossuthot az eszmék varázsa mellett főként rendkívüli szónoki képessége tette a helyzet urává s emelte a nemzet politikai vezérévé. Sok nagy szónok volt e kor jelesei között, a kik a világ bármely parlamentjének díszére váltak volna, de senki sem tudott a szívek húrjain úgy játszani, a lelket úgy megragadni s az indulatokat oly viharra növelni, mint ő. Senki sem tudta a politikai helyzetet elevenebben rajzolni, a közvéleményt hívebben tolmácsolni, mint ő.

Ritka kellemességű hangjához, melynek zenei mélységét és magasságát a legnagyobb művészettel tudta felhasználni, hozzájárul előadásának az a drámai ereje, mely nemcsak meggyőzi, hanem a cselekvés terére ragadja hallgatóit, nyelvezetének az a magas lyrai pathos, mely legnagyobb költőink hazafias énekein vonul keresztül, s hozzájárul az a közvetlenség, mely szerint minden szava lelke mélyéből buzog fel, minden véleménye meggyőződéséből fakad, minden buzdítása hazaszeretetésből lángol fel: ezért tudott oly művészi hatást elérni. Ha a nemzet sérelmét tolmácsolta: mintha a gályarabok szenvedése jaidult volna fel ajkain s beszéde — miként ő mondá Kölcsey szónoklatáról — „szent pietas ihletseként rezgett végig a csontvelőkön“. Ha a nemzet jogait hangoztatta: egész lelke égett, szónoklata a vihar mennydörgése volt, melyre hallgatói részéről az érzelmek villamos kitörései feleltek.

A lázas munka, melyet kifejtett, annyira megtörte erejét, hogy sokszor betegen s másoktól támogatva lépett a színpadra: de a mint az eszme vagy szenvedély át-

hatotta lelkét, a test gyöngesége eltűnt a felizgatott lélek uralma alatt, s a ki pár pecczcel előbb még mások támogatására szorult, az most bűvös erővel ragadta magával az egész képviselőházat, szónoki tüze átfolyt a hallgatók ereibe s beszéde végén époly lázban égett az egész képviselőház, mint ő maga.

Kossuth az emberiség legnagyobb szónokai közé tartozott. S ha szónoki beszédei nem bírnak is azzal a klasszikus művészi szerkezettel, mely egy Demosthenest és Cicerót a szónoklat mintaképeivé tett, de hatásában senkinél sem marad hátrább; sőt a mennyiben ő nemcsak hazája nyelvén uralkodott a szíveken, hanem később a Shakespeare nyelvén tartott szónoklataival époly elragadta Anglia népét, époly lázas lelkesedésbe hozta Amerika közönségét, mint a hogy annyiszor elbűvölte a magyar parlamentet: ezzel a bámulatos képességével a legnagyobb szónokok közt is szinte páratlanul áll magában.

* * *

A nagyszabású törvényalkotás után jöttek azután a megpróbáltatás nehéz napjai, midőn a nemzetnek saiat testével kellett védelmezni a 48-diki törvényeket, vére hullásával megpecsételni az alkotmány békésen kivívott jogait. A sors megirigyelte a nemzet boldogságát, a hatalom megsokalta a tantalusi szomjúság kielégítését. Ugy lőn minden, a hogy a Széchenyi láttnoki lelke megjósolá: Vér és vér mindenütt! Adáz fajgyűlölet e hon határain belől, romboló hadak betörése kívülről, bel- és küllellenség tépte a haza testét és a nemzet szívére szorítva alkotmánylevelét, élet-halálharcot vívott jogai védelmére. Szomorú, gyászos emlékü idők ezek, ezer tanulsággal minden irányban.

De a gyászos emlékeken, a lesújtó tanúságokon keresztül is átragyog egy fényes emlék, a nemzeti dicsőség ragyogó emléke. Sohasem volt nagyobb a magyar, mint 1848—49-iki önvédelmi szabadságharczában. A világ már elfeledte a Hunyadiak régi dicsőségét, elfeledte azokat a szolgálatokat, miket nemzetünk Európának tett törökverő hadjárataiva! Holt nemzet valánk. S most, mikor a szent jogok védelme megaczóta a nemzet erejét, Európa bámulva szemlélte a titáni küzdelmet, hogy — mint a thermopylaei hősök — mint vívniak a mi tizezeink a százezrek ellen dicsőséges harcokat, s a szabad népek milliói elismeréssel hajoltak meg a magyar nemzet erkölcsi nagysága előtt. Sokat vesztett nemzetünk e szabadságharczban, de minden veszteségünk sem ér fel azzal a nemzeti dicsőséggel, a mely abból örökségül maradt reánk. Ez erő kifejtés nélkül ma igen sokkal szegényebb volna történelmünk s e nélkül a Deák bölcsesége sem lett volna képes az alkotmányos fejlődés révpártja felé vezetni nemzetünk hajóját.

Es ez önvédelmi harc minden tévedése, minden botlása, de minden dicsősége is a Kossuth nevéhez fűződik. Az ő szózatok ajka volt a harci tárogató, az ő rendületlen hite volt a nemzet horgonya, ő volt a nemzet lelke. S a nemzet helyes ösztöne megérezte a mérleg serpenyőinek súlyát, a tévedéseket elfelejtette, de azt a dicsőséget, melyet ő a magyar névnek szerzett, azt a nemzeti idealt, melyre ő vezetni törekedett, soha sem felejtí, örökké ápolja s ezért a Kossuth nevet örökké áldani, örökké magasztalni fogja.

Az önvédelemre hadsereget kellett teremteni. Ki ne ösmerné azt a tüneményeszerű jelenetet, mikor Kossuth amaz emlékezetes jul. 11-iki gyűlésen, mint pénzügyminiszter a haza megmentésére hívta fel a képviselő-

házat. „Midőn a szószerű lépek — úgymond, — hogy Önöket felhívjam, uraim, mentsek meg a hazát, e percznek nagyszerűsége szoritva hat le keblemre. Ugy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót, mely felkiáltja a halottakat, hogy... ébredjenek... A haza veszélyben van!”

Es a kimerült, roskatag testü szónok, ki alig birt a szószerű föllépni, megindítja annak a hatalmas beszédnek áráját, mely az ő legnagyobb szónoklatai között is az első közé tartozik; megrázó szavakkal festi az ország határszéleinek lángbaborulását, s arra a gondolatra, mely a külföldi népekben vetné bizodalmat, így kiált fel: „Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van életerő; kit nem saját életerejé, hanem csak másoknak gyámolítása tartogat, annak nincs jövője” s midőn e szavakat mondja vala: „Ma mi vagyunk a nemzet miniszterei, holnap mások lehetnek, a miniszterium változhatik, de neked maradnod kell oh hazám! s a nemzetnek erőt kell teremnie; azért, midőn azt kérem: adja meg a képviselőház a 200 ezer főnyi katonát s erre szükséges pénzerőt...” Itt elhagyja ereje a szónokot, a mondatot nem bírja bevégezni és a siri csendben feláll Nyáry Pál s jobbát esküre emelve, kiáltja: „Megadjuk!” A varázsfátyol át volt törve, lelkesülve áll fel az egész képviselőház, „megadjuk!” kiáltják s kezeiket fölemelve esküdni látszanak a haza védelmére.

A lelkesülés kitörése után újra mély csend áll be, mintha a lélekzet is megszűnt volna. A szónok meghatva, könyes szemekkel s mélyen meghajolva áll. „Mondani akartam még, úgymond, ne vegyék e kérést a miniszterium részéről olyannak, mintha maga iránt bizalmat kívánna szavaztatni; kérni akartam még önöket, hogy ha van valahol e hazában egy sajtó kebel, mely orvoslásra, ha van egy kívánság, mely kielégítésre vár: szenvedjen még egy kissé e sajtó kebel, várjon még egy kissé e kívánság, ne függeszszük fel ezektől a haza megmentését. Ezt akartam még kérni, uraim, de önök felállottak mint egy férfiú és én leborúlok a nemzet nagysága előtt!”

Hol van e felséges jelenet fogható, melyben a nemzet oly nagyszerű példáját adta hazaszeretetének. És ez a Kossuth műve volt!

Majd midőn az áradat egyre följebb csapott, midőn a „honnvédelmi bizottmány” csak a nép fölkelésével látja megmenthetőnek a szent ügyet; Kossuth járja be az Alföld városait, gyújtó szavaira lelkesültség lobog fel mindenütt, az édesanya, ki azelőtt utolsó fillérét is feláldozta, hogy fiát a katonaságtól megváltsa, maga küldi most gyermekét a haza védelmére, a pap odahagyja az oltárt, a vőlegény jegyesét, a tanuló az iskolát és a ki a fegyvert nem bírta, boldogtalan volt, hogy életét nem áldozhatja honának. — Miként Mózes varázsvesszeje a sziklából felbuzogó forrást, úgy teremtett a Kossuth bűvös szava hadsereget a földből és a honvéd az ő nevével ment a hősi halálba.

Kétségtelen, hogy a szabadságharcz diadalai a nemzet szabadságszeretettől áthatott szellemének és áldozatkészségének, lelkesült seregeink önfeláldozó vitézségének tulajdoníthatók. De ezt a szellemet, ezt a lelkesültséget Kossuth teremtette, ő ápolta, a csüggedést ő változtatta reménységgé, a lehangoltságot önbizalomná, a levertséget lelkesedéssé.

Mikor pl. Windischgrätz előnyomulása következtében az országgyűlésnek oda kellett hagyni a fővárost és a kormány e mi édes otthonunkat, Debreczen városát tette a haza központjává, s midőn az ellenség vezére a

békejobbot is büszkén utasította el és csak föltétlen hódolatot — unbedingte Unterwerfung — követelt: kétségbeesés szállotta meg a nemzetet, a zavar és rettegés rémhírekkel járta be az országot, a képviselők leverten, csüggetegen és tétovázva jöttek Debreczenbe. S midőn végre 1849. jan. 13-án az országgyűlés megnyílt, itt, ez imaterem falai viszhangoztak attól a szónoklattól, a melylyel Kossuth újra lelket öntött a nemzetbe; innen, hol én most az ő dicső emlékezetének áldozom, e helyről kérdezte fölgerjedt lélekkel:

„Mi értelme van azon szónak, melylyel Windischgrätz herczeg válaszolt: Unbedingte Unterwerfung? Nem annyi-e ez, mint: Magyarország szűnjék meg Magyarország lenni és legyen az ausztriai birodalom tartománya nemzeti lét nélkül. Nem annyi-e, hogy a nemzet írja alá saját halálítéletét.”

„Már most kérдем a képviselőházat, melytől a béke ára gyanánt, nem kevesebbet kívánnak, mint a nemzet halálát: ha nem is ember, kiből önérzet van, — ha nem is magyar, kinek a multakra visszaemlékezve kötelességei vannak ősei és maradékai iránt, — ha nem is képviselő, kinek szent tiszte megőrizni a nemzet jogait, hanem csak féreg volna, nyomorult féreg, mely a földön csúsz, s melynek azt kötik ki feltételül: béke lesz veled, hanem meghalsz, — ha féreg volna, mondom, nem védné-e magát a halál ellen?... S ha a nemzettől kívánják, hogy haljon meg, nem volna-e gyávább, alávalóbb, nyomorultabb a féregnél, ha azt mondaná: meghalok. Előbb tehát megkísérte védelmezni magát, hiszen ha elvesz, sem történhetik vele rosszabb, de jobb történhetik... Ha nem védelmezi magát a nemzet, ha nem áll fel, mint egy férfiú, úgy meg fog halni gyalázatosan, de ha védeni fogja magát, akkor megél! Fogja-e azt tenni?...” És a pár órával előbb még csüggedt képviselők ama padokról felugrálva, e szavakra egyhangú lelkesedéssel kiáltják: „Fogja!”

Védte is magát és csak ezután zöldült ki még a magyar harci dicsőség borostyánja, ezután írta be nevét a honvéd a legfényesebb diadalokkal a történelembe.

* * *

De az olajfák hegyéhez oly közel van a Golgotha. A nagy tragédia bevégződött s Kossuth a haza romjai alól menekülve hontalanul bujdosott a világban. De azt a lobogót, melyet idáig fenhordott, e haza szabadságának és függetlenségének lobogóját viszi magával az idegen népek közé is. — S kelettől nyugatig, Ázsiától Amerikáig mindenütt nemzetünk ügyét ismerteti, mindenütt jogainkat védi s mindenütt rokonszenvet ébreszt a magyar nemzet iránt.

A föld tulsó oldalán, Amerikában, hol a legnagyobb ünneplések tárgya volt, érmet vernek tiszteletére, melyen „az örök igazság nevében” hirdetik, hogy „mióta az emberiség történelmét tudják, soha sem volt igazabb ügy, mint Magyarország ügye”. Kossuth az ő hontalansága alatt jobban megismertette a magyart a világgal, több rokonszenvet keltett a magyar nemzet iránt a népek szívében, mint előtte bárkik és bármennyien.

Es azalatt idehaza — bár az idők nagyot változtak — a nemzetnek iránta érzett szeretete és tisztelete mit sem változott, sőt a mint a szomorú emlékektől mindinkább távozánk, a mint a vérző seb mindinkább hegedni kezdett és a multnak csak dicsősége sugárzott át hozzánk: az ő tisztelete a hontalanság dicskoszorújától is övezve, a legmagasabb kegyeletig fokozódott. Különösen a nép körében, mely soha sem feledte, a mit neki köszönhetett, a hozzá való ragaszkodás szinte

imádásszerűvé vált s a Kossuth szerelét egygyé lőn előtte a haza szeretetével. Emlékezzetek: Midőn a közelmultban egy fényes csillag tűnt fel a magyar korona egén, a kibén a nemzet minden reményét helyezte, s a kitől jövője beragyogását várta . . . midőn e fényes csillag meteorként letűnt a nemzet egéről: a nép nem hitt a fény kialuvásában, hanem naiv hitében legenda-szerűleg összefűzte a Kossuth nevével.

S vajjon a halállal megszünt-e e kegyelet, vajjon az enyészet hideg köve, mely reá borul, elzárta-e őt a magyar nép szívetől? Láttátok az ő temetését? — Akkor bizonyosan tudjátok, hogy nem. Erőszak, hatalom e nemzet szívet kitépheti, de a nemzet szívéből Kossuth emlékét ki nem tépheti soha semmi!

Az ő emlékezte csak akkor enyészik el, ha majd „az utolsó szív is megszakad, a mely azt érezte, a mit mi érezünk, az utolsó ajak is elnémul, a mely magyarul szólt, mikor elkövetkezik az, a mit a költő iszonyodva látott: a nagyszerű halál! . . .

Róla is igaz az, a mit a nemzet nagy költője Széchenyiről oly szépen énekel:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt,
Hanem leráztván, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul,
Mely fönmarad s nőttön-nő tiszta fénye,
A mint időben, térben távozik,
Melyhez tekint fel az utód erénye,
Óhajt, remél, hisz és imádkozik!“

Igen, nekünk a Kossuth neve egy földi salaktól megtisztult eszme: a *hazaszeretet*, a *szabadság* eszméje. Ez eszmét ápolj kebledben, nemes ifjúság! de híven, de szentül, úgy a mint ismét a nagy költő irt: se „merő szokássá“, se „olcsó malasztá“, se „külszillogássá“, se „nyereszkedéssé“, se „kishitűvé“, se „káromkodássá“, szent imád ne váljon! De mint szirt a habok közt, hűséged megálljon!“

A hamvaknak is van küldetésök!

Azért hozta haza a nemzet e drága hamvakat, hogy nektek, kik nem hallottátok az ő *üzenetét*, e hamvak hirdessék azokat. Kövessétek! Mert a mit Kossuth Lajos üzen: az nemzetünk jövő nagysága, hazánk boldogsága!

TANÜGY.

A filozófia tanításáról.

(Folyt. és vége.)

Megengedem, hogy az eddig divatban volt gymnasiumi lélektanok s logikák nem valami nagyon feleltek meg céljaiknak. Azok az u. n. tapasztalati lélektanok, önmegfigyelés útján ellesett, összefüggéstelen s különösen okadatolhatatlan tényekkel, nem sok felvilágosítást adhattak a lélekműködés mikéntje felől. De hasonló hibában leledzettek a velök ellenkező irányu u. n. észleges lélektanok is, a melyek meg valami önkényesen felvett, be nem bizonyított, sőt be sem bizonyítható fő elvből akarták lehozni, kikövetkeztetni, nem azt, hogy miként működik a lélek, hanem egyenesen azt, hogy miként kell működnie. Azt a következtetést azután, a mit a bölcsész illetéknép a lélek lényegéből kihozott, lépten-nyomon megczáfolta a valóság, a mi nyilvános bizonyossága azon ténynek, hogy a lelket, annak tünemé-

nyeit, működési törvényeit így megismerni csakugyan lehetetlenség.

Azt sem kell hosszasan bizonyítgatnom, hogy az u. n. alaki gondolkodástan rengeteg szabályai, bonyolódott eljárási módjai daczára, sem az igazság felfedezésére, sem annak bebizonyítására nem igen tanított meg. Azzal nem sokat nyerek, ha tudom is, hogy valamely általános igazságból miként hozhatom le a benne foglalt részleges igazságokat, ha azt nem tudom, hogy ez az általános igazság miként állapítható meg. Erre pedig az alaki gondolkodástan meg nem tanít, minden barbara, celarent darii ferio-féle abrakadobráival sem. Ez üres formulárék tanítása útaltatja meg a növendékekkel a leghasznosabb tudománynak, a gondolkodástannak tanulását, a melyet maig is úgy adnak elő iskoláinkban, a mint Aristoteles megteremtette: ügyet sem vetve arra, hogy azóta, igaz, hogy csak a legújabb korban, ez is jelentékenyen fejlődött, tökéletesedett.

Ha a gymnasiumi oktatásnál felhasználnók azokat a vívmányokat, a melyeket a lélektan a boncztanak, élettannak, összehasonlító néplélektanok köszönhet: mindjárt egészen más eredményt érhetnénk el vele. Mert habár még ezen segédtudományok felhasználásával sem oldhattuk meg eddigelé teljesen a lélek összes tüneményeit, rejtélyeit, nem alapíthattuk meg összes működési törvényeit, de sokkal élénkebb világosságot derítettünk reájok, mint a hogy akár a tapasztalati, akár az észleges lélektan tehette. A gondolkodástan is jelentékenyen haladt a természettudományi módszerek bevonása, azoknak az igazság kikutatása, az egyetemes tételek megállapítására irányzó eljárási szabályainak felhasználása következtében. Tanítsuk csak az élettani alapra fektetett lélektan s az egyetemesítésre irányuló gondolkodástant s azonnal meglátjuk, mily óriási lesz a különbség azon eredményben, a melyet ez úton elérünk, attól, a melyet az eddig használt lélektanok s logikákkal elérhettünk. De ha ez irányban sikert akarunk biztosítani, nem érhetjük be holmi vázlatzerű lélektanok s logikák tanításával, hanem alapos, bő, részletes tudományt kell tanítanunk s azzal nem az érettségivel megterhelt s e miatt különben is rövidebb tanfolyamra szabott 8-dik osztályra szoritkozunk, hanem az eddiginél jóval több óraszám-mal a 7. és 8-ik osztályokat kell foglalkoztatnunk. És hogy az alapos tanításhoz kellő tanerőket is nyerjünk, a tanárképzőben kellő szakismereteket elsajátító tanárokról is kell gondoskodnunk. Ne taníthassa mindenki a lélektan s logikát, hanem csak szakember, a ki képzettségét okmányilag is igazolhatja.

Mint hogy a gymnasiumból ily hiányos, a semmivel majdnem egyenlő képzettséggel lépnek át a növendékek az akadémiába vagy az egyetembe, nem csoda, ha a filozófiával ott sem igen boldogulnak, annak tanait ott meg nem értik, hozzájuk kedvet nem kapnak. Sem az akadémia, sem az egyetem nem gondoskodik arról, hogy látogatóinak hiányos lélek- s gondolkodástani képzettsége kiegészíttessék. Ezek ott többé nem tárgyai a tanításnak. Az akadémiák s egyetemek filozófiai tantárgyai között a következők szerepelnek u. m. a szépészet, az erkölcs-tan, a jogbölcselet s a filozófia története, néhol, mint például nálunk, a filozófia encyclopaediája. Egy egységes bölcsészeti rendszert azonban sehol sem adnak elő. S ha a bölcselet, annak helyes meghatározása szerint, nem egyéb, mint a világ összes tüneményeire vonatkozó ismereteinknek rendszeres, tudományos egészszé való összefoglalása és így valóban a tudományok tudománya a legfőbb: nemde különös, hogy ezt a fontos tudományt ha máshol nem is, de legalább első egyetemünkön, a

budapestin sem tanítják, holott ott legalább a tanerők hiányáról nem kell panaszkodnunk. Ott két, sőt a tanárképző filozófiai tanárával úgyszólván három rendes, azután egész sereg magántanár szerepel s mégis ha tanrendjét végig nézzük, rajta csak a fentebb elsorolt tantárgyakat találjuk. Sőt a filozófia történetét sem adják egészben elő, hanem annak csak egyik vagy másik részletét s nem tudom, hogy annak a maga egészében való hallgatására még négy éves tanfolyamán keresztül is adódik-e alkalom a hallgatónak. Ha nem csalódom aligha. Az azonban rendes dolog, hogy mind a három tanár egyidejűleg ugyanazt a tantárgyat adja elő, tehát mintegy versenyt rendeznek egymás közt s e tárgy a legtöbbször az erkölcsan!

Hajdanában, mikor a tudás még nem öltött ily nagy arányokat, az ismeretek egész tömegével egy ember is megbirkózhatott, azokat egymaga is fejleszthette rendszeres egészszé, tudományá összefoglalhatta. Ekkor a bölcsészet képezte az egyedüli tudományt. Ma szaktudósok osztottak meg az ismeretek egyes mezein, a minék következtében roppant fejlődést értek ugyan el az egyes tudományok, de mivelők a saját szakjukhoz való ragaszkodásuk s minden más szakban való járatlanságuk következtében annyira egyoldalúakká s elfogultakká váltak, hogy vagy minden tüneményt a saját szakjuk tüneményei szerint ítélnék meg, vagy pedig azokról okvetetlen ferde nézetet nyilvánítanak. E zűrzavar megszüntetésére s a tudományok között uralgó összhang helyreállítására okvetetlen egy új tudományra volt szükség, s ez a bölcsészet, a mely a szaktudományok által elért eredményeket felhasználva, azokat ismét rendszeres egészszé összefoglalja. A bölcsészet tehát útmutató, tájékoztató az összes tudományok terén s a ki ezt a tájékozódást magának megszerezni akarja: az a bölcsészetet semmiképp sem nélkülözheti. De azért is szükségünk van e tudományra, hogy a szakfoglalkozás által ránk öröklődő egyoldalúságtól, elfogultságtól, szűk látkörtől megmeneküljünk s a dolgoknak több szempontból való felfogása következtében alapos ítélet mondásra képesüljünk.

Mínthogy a bölcséleti encyclopaedia, ha úgy fogjuk fel e tantárgyat, mint a hogy Hegel felfogta, sajátképpen nem más, mint valamely filozófiai rendszer: az akadémiák hallgatói annyiban előnyösebb helyzetben vannak, mint az egyeteméi, mert azok az említett tantárgy alakjában megkapják a tudomány összes mezején való tájékozódást. Míg az egyetemi polgár a filozófiának csak egyes ágait hallgathatja, de magát a filozófiát egyáltalán nem közli vele. Ismeretei bármily sokra szaporodjanak is, a rendezés, rendszerezés hiányában nemcsak hasznavehetetlenek maradnak, hanem mint az oldott kéve, hova-hamarabb szét is hullanak.

Míndamellert a filozófiának az akadémián való előadásához is sok szó férhet, mert itt meg azt mondhatjuk, hogy sokat markolva keveset szorítunk. A filozófia összes tananyagának előadása egy ember vállain igen nagy teher, sőt mivel munka idejére is tekintettel kell lenni, e miatt az egyes tanágak nagyon szűk körre szorítottatnak. A ki az aesthetikát, az erkölcsant fél év alatt két-két órán előadni kénytelen, bizony nem eszkedhetik mélyen bele az egyes kérdések vitatásába. S ha az egész tantárgyat be akarja végezni, mint a tanterv követeli: akkor bizony sovány vázlatnál egyebet alig adhat. Ez pedig csak a semminél ér valamivel többet. A filozófia történetének előadására is kevés, habár egész éves tárgy is, a heti négy óra; valamint a jogbölcsészettel se nagyon terjeszkedhetünk ki a fél éves heti hat

órával. A mily fontosak a filozófiai studiumok, nem kellene tőlük az időt sajnálni, mert ezzel azt nyerhetjük, hogy a legtöbb tanulónknál, mivel a vázlatos tárgyalás miatt a dolgot meg nem értette, még az az idő is kárba veszett, a mit hallgatására s tanulására fordított.

Mellesleg megjegyzem, hogy az aesthetika tanításához egy kis szépészeti muzeum berendezése nagyon is elkelne. Itt nem úgy vagyunk, mint a fővárosban, ahol a muzeumok bőséges múgyűjteményekkel szolgálnak, a melyekkel a tanár előadását lépten-nyomon illusztrálhatja, felvilágosíthatja. Városunkban ilyesmit hijában keresnénk, ugyanazért kívánatos volna, ha az iskola, már olyan a milyen múgyűjteményt valahogyan beszerzene. E téren a látást a hallás nem pótolhatja. Aesthetikát műtárgyak nélkül előadni annyi, mint boncztant hulla, földrajzot térkép bemutatása nélkül.

Azt is egy kissé különösnek találom, hogy akadémiánkon az előadott filozófiai tantárgyak nem minden hallgatóra kötelezők. Így a jogászok csak a bölcsészet történetét s a jogbölcséletet hallgatják, míg a theologusok az aesthetika, ethika, encyclopaedia s filozófia története hallgatására kötelezők. Hát a jogász nem vehetné hasznát akár az aesthetikának, akár az erkölcsantannak? Hiszen ama nélkül ízlése, eme nélkül pedig jogérzete marad fejletlen. Az erkölcsan a jogtudománynak kiegészítője, sőt eszménye, ennél fogva egyetlen egy jogásznak sem volna szabad hallgatását elmellőznie. Viszont a theologusokra is rá férne egy kis jogbölcsészet. Hajdanában iskoláinkban a jogászok theológiát s theologusaink jogot is tanultak. Most se volna szabad a theologust úgy eresztetni ki az életbe, hogy legalább a jogbölcsészet révén, általános tájékozódást ne nyerjen a jog mezején. A pap a népnek tanácsadója. De miként teljesítse ezen hivatását, ha a jog és állam viszonyaiban maga is tájékozatlan.

Ha tehát az akadémiánkon előadott filozófiai tantárgyak úgy a theologusok, mint a jogászok számára egyaránt szükségesek: akkor azoknak kötelező hallgatását mind a két szak hallgatóira ki kellene mondani. Mert azt tapasztalatból tudom, hogy nálunk mindegyik szak hallgatói csak azon tantárgyakra iratkoznak be, a melyek rájuk nézve kötelezők; önkéntes vagy jóakaró hallgató egyetlen egy tantárgyra, a nyelveket kivéve, nem akad. Elég sajnós ez a körülmény, mert azt mutatja, hogy ifjúságunk nem általában a tudomány, hanem csak a kenyérszerző tudomány után törekszik. A mi azon túl van, arra nem kíváncsi, arra az idejét nem pazarolja; mintha bizony pusztán kenyérrel megérhetné az ember s nem kellene mellé . . . Isten ígéje is. Lám, még a világ leggyakorlatibb népe, a római is, panem et circensest követelt, elég sajnós, ha a mi fiatalságunk magával az elsővel is beéri.

E tervezetre, tudom, az lesz az ellenvetés, hogy igen sok időt foglal le a filozófiai studiumok számára. De ha értékes és értékesíthető tudnivalókat akarunk közölni növendékeinkkel: akkor az idővel nem fősvénykedhetünk. Egyébiránt ne gondolja senki, hogy a filozófiának ilyen terjedelemben való tanításával egyedül állanánk majd a kulturnépek között. A francziák a 9 éves lyceum utolsó osztályában heti 8 órán a következő tananyagot végzik a bölcséletből, u. m.: bevezetés a bölcséletbe, lélektan, gondolkodástan, erkölcsan, a metafizika elemei, a főbb bölcséleti tanok története. Ezenfelül kötelesek valamelyik bölcselő munkájának az eredetiből való tanulmányozására. Sőt, hogy a filozófiára minél több időt és erőt fordíthassanak, még az érettségi — náluk baccalaureatusi — vizsgálatot is kétfelé szakít-

ják s annak első részét a 8-ik, a második részét a 9-ik év végén állja ki a növendék.

Franciaországban utaztomban jelen voltam egy baccalaureatusi vizsgálaton. A tanár szívésségéből olvastam a növendékek filozófiai dolgozatait s azt találtam, hogy egynémelyik olyan ügyességgel s annyi ismerettel tárgyalta feladatát, hogy az ember egész gyönyörűséggel olvashatta. Az ilyen dolgozat, készítőjének valódi érettségéről aztán igazán meggyőző tanúbizonyság. Szóbeli feleletök is azt mutatta, hogy a filozófiában alapos tájékozottsággal bírnak. Meglátszott, hogy a filozófia a francziáknak kedvencz studiuma. Hiszem, hogy ha fentebbi ajánlataim figyelembe vétetnének, a mi növendékeink is kedvet kapnának hozzá s most pangó filozófiai irodalmunk is egy kissé fellendülne.

A filozófia intenzívebb tanításának behozatalára most kínálkoznék a legkedvezőbb alkalom, az egységes középiskola behozatala és annak 9 éves tanfolyamúvá tétele alkalmával. Ha már a gymnasiumot egy évvel megtoldjuk, annak ne az aljára, hanem a tetejére tegyük a toldást, hogy a már koránál fogva is érettebb növendék minél nagyobb filozófiai ismeretre tehessen szert. Mi protestánsok szeretnők, ha bővebben belemehetnénk növendékeinkkel a filozófiába, sőt e czélból már akkor sürgették kiválóbb tanférfaik a középiskola 9 évesé tételét, mikor a most fennálló középiskolai törvény megalkotása forgott szőnyegen. De ugyanígy gondolkodott halhatatlan emlékezetű volt közoktatásügyi miniszterünk br. Eötvös József is. Elég sajnós, hogy a közoktatásügyi tanács nincs ezen a véleményen, s az egységes középiskolát, legalább eddigi tervezete szerint, úgy akarja megalkotni, hogy a filozófia tanítása abban is a jelen állapotban maradjon. Ha ezt teszi, bátran letehetünk arról a reményről, hogy a filozófia nálunk valaha virágozzék, mert ha az iskolában nem kapnak kedvet hozzá növendékeink: az élet ugyan nem teszi őket filozófusokká. Pedig a filozófia még az állam kormányzására is nélkülözhetetlen — legalább Plato szerint — a ki ugyanezért azt követelte, hogy vagy az uralkodók legyenek filozófusokká, vagy megfordítva, a filozófusok uralkodókká. Hogy ez a kívánatos állapot minél előbb bekövetkezzék, tanítsuk minél alaposabban, terjedelmesebben, főleg pedig megkedveltető alakban az eddig lenézett, semmire sem becsült, de annál becsesebb tantárgyat — a filozófiát.

Dr. Öreg János.

A ref. tanítók országos egyesülete.

Vettük a magyar ev. reform. tanítók országos egyesülete alapszabályainak tervezetét, melyet a múlt év augusztus havában Budapesten tartott országos állandó választmányi gyűlés megbízásából Józsa Pál kistűszállási tanító elnöklété alatt kiküldött bizottság készített s kinyomatva a reform. tanító-egyesületeknek megismertetés, tárgyalás és véleményezés végett megküldött. Mivel ezek szerint a tervezet még teljesen az előkészítés stádiumában van és csak a beérkezett vélemények alapján fogja az állandó választmány a végleges tervezetet megállapítani: érdemileg ahhoz ez úttal nem szólhatunk. Annál fogva csak röviden jelezzük, hogy ezen előtervezet 10 cikkbe foglalja az alapszabályokat s előleges ismeretetés végett azok közül az egyesület célját tárgyaló s minket legközelebb érdeklő második cikket egész terjedelmében átveszszük.

Az egyesület célja:

a) A magyarországi ev. reform. felekezeti tanítók

összeségét országos egyesületbe gyűjteni és bennök az összetartozás érzetét növelni.

b) A tanítás és nevelés elméleti s gyakorlati tökéletesítésén kívül az egyházas szellemet ébren tartani; ősi intézményeink iránt a meleg érdeklődést fejleszteni; az ev. reform. egyház lelkészei s más hivatalos tényezői irányában a testvéries jó viszonyt ápolni és fokozni.

c) Az egyház és iskola életében napirendre kerülő kérdéseket figyelemmel kísérni; minden olyan általános köznevelési és közoktatási kérdéseket, melyek a tanügyet, iskolát és tanítót érdeklik, tárgyalás alá venni és azokban véleményt mondani; az új rendezkedéseknél az ev. reform. felekezeti tanítók helyét és ténykedési körét megjelölni; általában — törvényes formák között és megengedett eszközökkel — arra törekedni, hogy az ev. reform. tanítóság, úgy egyenkint, mint összeségében, az egyházi alkotmány keretein belül, méltó helyet foglaljon el az egyházi s különösen a tanügyi és iskolai kormányzatban.

d) Az ev. reform. felekezet egyházi és iskolai hatóságaival, valamint másokkal szemben az ev. reform. tanítóságot és annak azon külön érdekeit és ügyeit képviselni, melyek elintézése az önkormányzati jog alapján s a királyilag szentesített egyházi törvények rendelkezése szerint tisztán az ev. reform. felekezet egyházi és iskolai hatóságainak jog- és hatáskörébe tartoznak; következőleg az ev. ref. tanítóságnak más jellegű tanítókkal nem közös ügyeit képezik, s mint ilyenek az egyetemes tanítóság országos gyűlésein nem tárgyalhatók.

e) A magyar ev. reform. tanítók országos egyesülete — mint a fentebbiekből is kitűnik — nem kívánja elszigetelni az ev. reform. felekezeti tanítót az ország egyetemes tanítóságától; sőt itt a czéljal megjelöli, hogy mint eddig, úgy ezután is, minden utógondolat nélkül szolgálni fogja a hazai egyetemes tanítóság összeségének érdekeit és igyekeznek odahatni, hogy az ev. reform. tanítók magukat az egyetemes egy részének érezzék s a közös jó ügyek munkálásában tevékeny részt vegyenek.

Tanítóink ily czélú tevékenységét, a szélesebb körű egyesületi téren kifejtendő munkásságát bizonyára örömmel látja minden jóra való hitsorsosunk, — meg lévén győződve, hogy abból egyházunkra és tanügyünkre egyaránt nyereség származhat. Ez irányú törekvésükhöz tehát mi is jó eredményt kívánunk.

De épen a várt siker érdekében óhajtunk kell, hogy az alapszabályokban határozottan mellőztessék mindaz, a mi bármely irányban bizalmatlanságot, visszataszítást kelthetne. Készséggel elismerjük, hogy a bizottság e tekintetben dicséretreméltó mérsékletet tanúsított s eltalálta a helyes utat; hiszszük és reméljük azért, hogy az állandó választmány sem marad hátra e téren s az alapszabály-javaslatot oly alakban terjeszti a közgyűlés elé, mely életbeléptetésével tanítóinkat egymáshoz s anyaszentegyházunkhoz mind közelebb hozza. △

KÖZÉLETÜNK.

A révi missióról.

A révi ev. ref. missiói egyház a következő adakozásra való felhívást bocsátotta ki:

Kérő Szózat

szeregett hitrokonainkhoz s a magyar hazafias közönséghez!

Midőn a révi ev. ref. egyház nevében felemeljük kérő szózatunkat, teszszük ezt azon biztos reményben, hogy az a fenkölt lelkű emberbarátok szívében élénk

visszhangra fog találni, rezgésbe hozza a szeretetnek húrjait: hogy az ev. ref. egyházak s általában a magyar haza lelkes közönsége szíves készséggel hoz áldozatot ott, hol az egyház és haza szent oltára úgy kívánja!

A révi ev. ref. egyház hosszú idő óta egyenlőtlen küzdelmet folytat a létfontartás nagy munkájáért a túlnyomó számú román ajkú, gör. kath. és gör. keleti vallású lakossággal szemben. Egyedül áll Biharvármegye keleti szélén, mint sziklabércz a tenger hullámai között, elszigetelten a magyarságtól s az ev. ref. egyház többi részeitől. Epen azért fontos hivatást kell betöltenie úgy vallási, mint nemzetiségi szempontból. Ennek tudatában a főtit. konvent bölcsesége e fenyegetett vidéken már 3 év előtt Rév központtal 30 községből álló missiói körlelkési állomást létesített. De egyházunk magasztos küldetésének csak úgy leend képes megfelelni, ha nemes törekvéseiben a magyar hazafias közönség s szeretett hitrokonai részéről nem csupán erkölcsi, hanem egyszerűsmind anyagi támogatásra is találанд. Különösen nagy szükségünk van erre most, midőn csak nemrég épített templomunk s toronyunk helytelen építkezés következtében rombadóléssal fenyeget. És a mennyiben egyházunk semminemű vagyonnal vagy jövedelemmel nem bír, az egyháztagok pedig nyomasztó viszonyaik miatt — amúgy is igen súlyos terheik mellett — újabb áldozatra nem kényszeríthetők: esdve kérjük a magyar hazafias közönséget és szeretett hitsorsosainkat, gyámolítsanak bennünket anyagi segélyezés által templomunk s toronyunk újjáépítését célzó szándékunkban; siessenek fölemelni elesett állapotából a végmegsemmisülés veszélyének kitett s alig 500 lelket számláló kicsiny egyházunkat, hogy legyen az védvára a magyarság eszméjének, terjesztője az evangéliomi világosságnak. Szent könyvünk szavai szerint: „Ne tagadd meg a jótéteményt azoktól, a kik szűkölködnek!” (Péld. III. 27.) És „az Isten az ő hatalmassága szerint megeselekedheti, hogy a ti jó kedvetekből való adakozástoknak haszna ti reátok térjen.” (2. Kor. IX. 8.)

Megjegyeztvén, hogy a házankénti-országos segélygyűjtés a nméltóságú m. kir. belügyminisztérium által 1874. VII. 14. szám alatt engedélyezve lett, azonban az egyház tagjai a bizonytalan eredményű házankénti kéregetés helyett a segélygyűjtést jelen alakjában ajánlatosabbnak tartván: azon bizalomteljes kérevel fordulunk szeretett hitrokonainkhoz s a magyar hazafias közönséghez, hogy a gyűjtő-íveket az e célra szánt kegyadományokkal együtt f. évi május 31-éig egyházunk lelkesi hivatalához eljuttatni ne terheltessenek!

Isten áldó kegyelme legyen édes hazánkon s egyetemes egyházunkon!

Ügyünket becses pártfogásukba s buzgó áldozatkésztségükbe ismételten ajánlva, testvéri szeretettel s hazafias üdvözlettel vagyunk Réven (Biharmegye), 1894. február 5. G. Géczy János, egyházi gondnok. Karácsony Imre, ev. ref. missiói körlelkész.

208/1894. Az esperességem köréhez tartozó révi ev. ref. missiói egyház „könyör-adományt kérő szózatát”, minthogy ezen egyház, úgy az ev. ref. felekezetnek, mint a magyar nemzetiségnek, egy erődítést igénylő és arra méltó végvára, mint ilyen, az egyházi felsőbb hatóságok lehető gondoskodása és segélye mellett is csak az áldozatkész hitrokonok s buzgó magyar hazafiak segélyével tarthatja fenn magát s teljesítheti felekezeti és magyar nemzeti irányú missiói kettős feladatát, a túlnyomó idegen nemzetiségek között — ajánlom egyesek és testületek kegyes pártfogásába s áldozatkész hitrokonai és hazafiai szeretetébe. Nagy-Kerekiben, 1894. február 8. Szabó Károly sk., bihari ev. ref. esperes.

A fenti „Kérő Szózat” szétküldetett nagyobb egyházainkhoz, esperesekhez és testületekhez. A felhívásban foglaltak mellett helyzetünk bővebb megvilágítására a következőket kell még előadnom: Templomunk és toronyunk az 1874-dik évben közadakozásból épült, de az építkezés már alapjában el volt hibázva, mert az egész fal egy méter vastag terméskőből készítettven, az alapépítmény alig képes megbirni a nehéz falat. Most az ezen mulasztás folytán előállott bajokat kell orvosolnunk. Ez pedig abban áll, hogy a templomnak a Körös felőli fala a mennyezettől a földig ketté hasadt, a torony falai minden oldalon össze vannak repedezve; mindkettőnek fedélzete megavult, úgy, hogy az idő viszontagságai ellen sem nyújt menedéket. Szakértő építész véleménye szerint attól kell tartanunk, hogy a templom és torony használatától, mivel az könnyen életveszélyessé válhatik, világi hatóság tilt el bennünket. Itt tehát sürgős és halasztást nem szenvedhető javításokra van szükség. Mindenek előtt a templom és torony falait vassinekkal kell összefoglaltatni, hogy azokat a teljes szétbomlástól megóvjuk; azután pedig az egészet új fedélzettel látni el. De mi módon hajtsuk végre az építkezést, mely igen tetemes költséget igényel, midőn az egyháznak semmi vagyona nincs s magok a gyülekezet tagjai is oly szegények, hogy 130 egyháztag közül csak 75 fizet egyházi adót; a többiek az egyházi közterhek viselése alól teljes vagyontalanság miatt fel vannak mentve.

Egyházunk a jelzett célra eddigelé összesen 182 frttal rendelkezik; mivel a mult évben nyert kegyadományok a lelkeszlak renoválására fordítottak, mert az teljesen lakhatatlan állapotban volt. Hogy az építkezés költségének még hiányzó része fedezve legyen; hogy a javításokat haladéktalanul eszközölhessük: azért bocsátottuk ki a fenti „Kérő Szózat”-ot, azért folyamodunk az áldozatkésztség kimeríthetlen forrásához! Ismételten kérjük tehát mindazokat, kikhez gyűjtő-ívet küldöttünk, hogy az itt elmondott s valóban elszomorító helyzetünkre való tekintetből méltóztassanak bennünket célunk kivételében kegyadományaik által gyámolítani!

Az egyházunk részére adakozók neveit hálás emlékezettel zárjuk szívünkbe, az adományokat pedig nyilvánosan fogjuk nyugtázni.

Karácsony Imre,
révi körlelkész.

IRODALOM.

Az aktuális Kossuth-irodalomnak egy újabb terméke került ki az Athenaeum r.-társulat sajtója alól és kiadásában, *Hentaller Lajos Kossuth és kora* cz. műve. E mű az alkalmiság hatása alatt jött létre; Kossuth halála alkalmából egy teljes képet akar adni e nagy férfiú életéről, születésétől kezdve eltemetéséig. Egy ilyen mű — a szabadságharcz-irodalom százakra menő kötetei daczára is — mindeddig hiányzott irodalmunkban, mert Kossuthnak teljes életrajzával eddigelé csak oly írók foglalkoztak, kik vagy mint idegenek tendencziózusán irtak, vagy pedig a szabadságharcz folyama alatt egyik, vagy másik politikai iránynak levén hívei, saját szempontjukból bíralták az eseményeket és személyeket s ezekkel szemben magasabb történetírói álláspontra helyezkedni nem bírtak. Kossuth és korának történelmét csak ezután lehetséges a maga érdeme szerint való tárgyilagossággal megírni, midőn azon eszmék, melyek e korban elvették, teljes kifejlődésökben állanak előttünk, s pozitív eredmények igazolják azon törekvések jogosult,

vagy jogosulatlan voltát. Hentaller L. mindenesetre oly egyén, a kitől Kossuth életének és korának legteljesebb és leghitelesebb megírását várhatjuk, mert alig van valaki a hazában, a ki oly szenvedélyes kutatója volna a szabadságharcz történelmének, annyi szóbeli és írásbeli adatoknak, emlékeknek volna birtokában, mint éppen ő. Jelen munkája azonban csak egy aktualis szükséglet elégit ki; czélja az, hogy Kossuth életét a kegyelet tollával megragadóan ecsetelve, teljes összefüggésben nyújtsa a magyar közönségnek abban a pillanatban, midőn ez oly rajongásig menő kegyelettel adózik e nagy férfiú emlékének, s a melynek hatása alatt az író lelkesedése is a legkönnyebben talál viszhangra. E tekintetben Hentaller teljesen elérte czélját.

Kossuth életét vázlatosan ugyan, de a fontosabb eseményekben az ő alakját plasztikusan kidomborítva, élénk, vonzó előadással állítja az olvasó elé. Egyik főtörekvése az, hogy azon félreértésekből eredt rágalmaknak és ferdítéseknek, melyekkel az osztrák írók Kossuthot elhalmozták — alapjait kimutassa s ezeket valódi értékekre leszállítsa. Szorgalmasan áttanulmányozta a szabadságharcz történelmének egész irodalmát, átkutatott kiadott és kiadatlan emlékiratokat, felhasználta szóbeli közléseket, hogy Kossuth Lajos tő. énelmi alakját a körülötte szövődött eseményekből lehető hiven kidomboríthassa. És ez a legteljesebben sikerült is.

Mint korrajz azonban — a melyre már cziménél fogva is igényt tart e mű — nem áll ily magas színvonalon. Ezen eseményekben és emberekben annyira gazdag, a hosszú dermedtség után lázasan lüktető korszak nem is meríthető ki egy ily terjedelmű munkában; másrészt pedig e kor történelmének a megírásánál mégis más nézőpontnak kell érvényesülni, mint a melyen Hentaller e művében áll. Az előszóban azt mondja, hogy bár kora gyermeksége óta Kossuth L. személye és elvei iránt rajongó előszeretettel, ragaszkodás- és tisztelettel viseltetett: elfogulatlanul és tárgyilagosan fogja szemlélni és bírálni az eseményeket; ez azonban nem sikerült teljesen. Ez a rajongó szeretet, lelkesedés és ragaszkodás annyira domináló a műben, hogy az e korban működő egyes nagy embereinknek alig jut egy-egy méltányoló szava, sőt nem ritkán igen kisszerű embereknek vannak azok feltüntetve; az események közül csak azokat említi, a melyek Kossuthal közvetlen összefüggésben voltak, ezekből is — egyes epizódokat nem tekintve — csak a legfontosabbakat, de azok pragmatikus fejlődését, hatásukat, eszmei hatalmukat nem világítja meg kellőleg; s oly kérdéseknél, a hol másokkal ellentétbe helyezkedik, az érvekkel felületesen bánik el. Nagy hátrányára szolgál objektivitásának az is, hogy azon kortársakkal szemben, kik Kossuthal ellentétben állottak, türelős kifejezéseket használ, azokat gyanúsítja; például Széchenyi úgy tűnik fel e műben, mint egy igen kisszerű, hivatalhajhászó, irigységből dolgozó malicziózus ember, róla, kit épen maga Kossuth a legnagyobb magyarnak nevezett, gyakran gúnynyal emlékezik meg; Napoleont pedig bestiális zsarnoknak, Európa leggonoszabb és legravaszabb emberének mondja. Mindez nem történetirői hang. Kossuth nagysága nem szorul arra, hogy a mellette vagy ellene szereplő egyének eltörpítenek; az ő erkölcsi nagyságát épen az jellemzi kiválólag, hogy eszméit, a melyeknek nemzetet boldogító erejében lelke teljes meggyőződésével, mondhatni fanatikus rajongással hitt, oly nagy és más úton ugyanazon célra törekvő kortársaival szemben érvényesíteni tudta.

Kitűnő érdeme azonban a műnek az ügyes, vonzó

előadás. Ennek érdekes sajátága az, hogy a fontosabb, fordulópontot képező eseményekben gyakran magukat a cselekvő személyeket szerepelteti szavaik vagy irataik által, drámaiasit mintegy, továbbá széles terjedelemben közöl hiteles okmányokat; mindezek által az előadás sokat nyer plaszticitásában, másrészt a történelmi hűség közvetlenségével meggyőzőleg hat. Nyelve egyes túlzó frázisokat s némely helyen előforduló hüperpathetikus színezetet leszámítva, megkapó, magyaros.

Mindezek alapján elmondható, hogy Hentaller műve hézagot pótol irodalmunkban, s hazafias szelleme miatt is, a mely minden sorából kisugárzik, rendkívül sok tanulsággal fogja olvasni a közönség, mely a nagy tárgyat hozzá méltó előadásban élvezheti e műben, azonban Kossuth és kora mindenesetre szélesebb terjedelmű és más irányzatú méltatásra várakozik. —i.

Magyar írók élete és munkái. A M. T. Akadémia megbízásából írta *Szinnyei József*, a magyar nemzeti muzeumi hírlap-könyvtár öre. Budapest. Kiadja Hornyánszky V. könyvkereskedése. — E hatalmas irodalmi vállalatból a III. kötet 6. és 7. füzetek fekszik most előtünk a *Friedlieber-Gáj* és *Gajári-Gregus* nevekkel. A két füzetben a következő régiebb és újabb ismertebb hazai protestáns egyházi és iskolai írók neveivel s irodalmi munkásságának ismertetésével találkozunk: Futó Mihály, h.-m.-vásárhelyi főgymn. igazgató; Fülep Gábor, tiszamelléki ev. ref. superintendens; Fülöp Géza, szászvárosi ev. ref. lelkész; Füredi Lajos, m.-túri gymn. tanár; Gaál Imre, n.-kerekii ev. ref. lelkész, esperes; Gál András, alsó-vadászi ev. ref. lelkész; Gál Imre, budadunai ev. ref. püspök; Gál Péter, sárköz-ujlaki ev. ref. lelkész; Gálszécsi István, reformátor; Gamauf György eperjesi ág. hitv. ev. tanítóképezdei igazgató; Garda József, n.-enyedi theol. tanár; Garzó Gyula, b.-gyomai ev. ref. lelkész; Garzó Imre, h.-m.-vásárhelyi főgymn. tanár; Gáspár János tanfelügyelő; Gáti István, szatmári ev. ref. lelkész; Geduly Lajos, ág. ev. püspök. Az eddig megjelent 25 füzet 6078 életrajzot foglal magában. A hézagpótló vállalatból évenként 4 füzet jelenik meg 5—5 íven. Egy-egy füzet ára 50 kr. A hat kötetre (54 füzet) terjedő munka remélhetőleg 1896-ban egészen be lesz fejezve. Ismételve is melegen ajánljuk e művet, melyből hazánk összes eddigi íróinak munkálkodásával ismerkedhetik meg a művelt olvasó.

Előfizetési felhívás S. Szabó József „Egyházi dolgozatok” című művére.

Junius hó elején jelenik meg kiadásomban S. Szabó József ev. ref. lelkész és főgymn. tanárnak „Egyházi dolgozatok” című műve. Szabó József neve nem ismeretlen a protestáns lelkészi kar előtt. Ünnepi és közönséges imái és beszédei gyakran láttak napvilágot a protestáns közlönyök hasábjain s minden egyes dolgozata köztetszésben részesült. A kötet 8—9 ívnyi terjedelemben 25 különféle egyházi dolgozatot tartalmaz következő címek alatt: Halotti ima. Összeomlott kis világ. Rövid örömről hosszú bánat. Három talizmán (beköszöntő egyházi beszéd). Isten a kezdet és a véget. Az evangéliom könyve. Hívő pásztor, hívő nyáj. A keresztyénség a munka apoteozisa. Az élők dicsérete. A szomorú emmausi út. Három hajlék. Élet s halál az Ur kezében van stb. stb. Ezenkívül 5 úrvacsora-osztási beszéd. Különös figyelmet érdemel szerző előszava az olvasóhoz, mely maga is egy kis tanulmány s pedig oly mezőn, mely a magyar prot. irodalomban csaknem

egészen műveletlen. Az előszó oly sok szükséges ismeretet nyújt úgy a lelkészeknek, mint a hittanhallgatóknak, melyeket másutt fel nem találhat, hogy csak ezen körülmény is nagyban fokozza a mű értékét. Ritkák a magyar protestáns irodalomban az úrvacsora-osztási beszédek is. Az „Egyházi dolgozatok” előfizetési ára 1 frt postai bérmentes küldéssel. Bolti ára 1 frt 30 kr. lesz. Gyűjtőknek 10 példány után 1 tiszteletpéldánnyal szolgálok. Kérem az előfizetési pénzeket czimemre, Miskolcra küldeni. Kitűnő tisztelettel vagyok Miskolcra, 1894. április 28-án *Ferenzi B.*, protestáns egyházi-irodalmi könyvkiadó hivatala.

Az ismert nevű munkás egyházi író ez újabb dolgozatait alig szükséges részletesebb indokolással ajánlani a szakkörök támogatásába. Ez úttal legyen elég felhívunk rá az érdekelték figyelmét.

Megjelent: Kalászkok az életnek kenyeréhez. II-ik évfolyam 2-ik füzet. Szerkesztik K. Tóth Kálmán és Papp Károly ref. lelkészek. E vaskos és értékes füzeiben a jeles szerkesztőkön kívül többekkel találkozunk ismert nevű egyházi beszéd íróink közül; így Szász Károly, Kiss Ferencz, Kiss József, Lévy Lajos, Fábián Mihály, Dombó Lajos, Thury Etele, Molnár Sámuel, Hallgató János, Raiffay és Ardényi Oswald K. tették dolgozataikkal változatossá a füzetet, melyben még hat szertartási beszéd s több lendületes ima is foglaltatik. A következő III. füzet alkalmi (időszaki) egyházi beszédeket fog tartalmazni s július 20-ikán jelenik meg. Az előfizetés a Hornyánszky-czéghez küldendő Budapestre. Előfizetési ára egész évre 4, fél évre 2, negyed évre 1 frt. Ajánljuk a lelkési körök pártoló figyelmébe.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A Kossuth-émlékünnepély** a debreczeni főiskolában f. május hó 5-ik napján tartatott meg. D. e. 9 órakor vette kezdetét az ünnepély a főiskolai oratóriumban, ott, a hol 1849-ben az országgyűlés üléseit tartotta, a főiskolai ifjúság jelenlétében. Az ünnepélyen megjelent az egész főisk. tanárkar az érdemes ősz püspökkel, *Kiss Aronnal* és *Simonffy Imre* polgármester, kir. tanácsossal, a főiskola helyi gondnokával élén. — Megjelentek még *Kiss Albert* lelkész és országgy. képv., dr. *Medve Kálmán* buzgó presbiter és főiskolánk lelkes barátja, *Zimmermann Gyula* főreáliskolai tanár stb. Miután a főiskolai énekkar egy alkalmi darabot dicséretesszabotossággal előadott, az emlékbeszéd tartására a tanárkar által felkért *Dóczi Imre* főgymnasiunai tanár lépett a szószékre s a tőle megszokott nemes lelkesedéssel emlékezett meg az elhunyt nagy hazafi eseményekben gazdag, jelentőségre nézve e hon határain is túlszárnyaló, de végezől gyanánt mindig csak e hazát tekintő fényes pályafutásáról; találó vonásokkal domborította ki politikai egyéniségét s mutatta ki azt a helyet, a melyet *Kossuth* nemzetünk és hazánk politikai újjászülésének történetében *Széchenyi* és *Deák* mellett elfoglal. Ugy általában, mint különösen a beszéd e részében s aztán annak kimutatásában, hogy miért és hogyan forrott össze *Kossuth* neve a magyar nemzet szívével elválaszthatlanul, mint a nemzeti függetlenség és nagyság ideálja, — a szónok valóban a napi pártnézetek zürzavaros, ködös légköréből magasan kiemelkedő objektív történetírói álláspontra helyezkedett; s épen azért, hozzávéve még a megkapó szónoki fordulatokat, ellentéteket s

találóan alkalmazott képeket és hasonlatokat, a beszéd minden irányban mély hatást tett, az ifjúságra nézve tanulságos volt s az egész közönség szívére a hazafias érzések hármóniájában olvasztotta együvé. A beszéd végén a közönség e hatást a szónok irányában egészen tüntetésszerű tetszésnyilvánításokkal árulta el. Utána *Ablonczy Pál* hittanhallgató szavalta el Tompának „Uj Simeon” cz. költeményét ifjúi névvel, eléggé sikerült előadással. Végül a közönség, helyéről felemelkedve, a Szózatot énekelte. A szép ünnepély sokáig emlékezetes marad főiskolánk körében, s hogy ez annál inkább lehetővé váljék, az emlékbeszéd, mely Lapunk más helyén egész terjedelmében közölve van, külön is ki fog nyomtatni s egy e végből kiküldött tanárkari bizottság részint elárúsítás, részint ezzel kapcsolatban adakozásra való felhívás útján annak a főiskolai *Kossuth-alapítványnak* a megteremtését fogja munkába venni, a melynek alapját a főiskolai tanárkar 100 korona adományozásával már megvetette. Előre is felhívjuk a t. közönség jóakaratu figyelmét és munkás érdeklődését ez ügyre. Adományokat a *Kossuth-alapítványra* Lapunk kiadóhivatala is készséggel elfogad s rendeltetési helyére juttat.

— **Debreczeni egyetem.** Szerkesztőségünk közvetítésével újabban a következő adományok folytak be: A felső-bányai ev. ref. egyház Nagy Lajos lelkész által 53 frt; a sárközi egyház tagjai közt gyűlt adomány fejében Gál Péter lelkész által 27 kor. 20 fillér, mely utóbbi összeghez járultak: sárközi egyház 4 kor. 60 fil., Farkas Gábor 4, Szájtz Gábor 2, Berndt Adolf 2, sárköz-ujlaki egyház 2, Péchy István 4, dr. Teltsch Róbert 2, Tóth Imre mérnök 2 korona, Tóth Miklós 40, Samu Zsigmondné 20, N. N. 40, Dörner Róbertné 80, N. N. 20, Tóth Matild 40, N. N. 40, Egei Tamásné 20, Tatay Miklós 60 fillér, Fekete Lajos 1 koronával. Midőn e nemes adományokat jelezzük, egyszersmind kérjük a lelkipásztor urakat s általában a kegyes adakozókat, hogy az egyetem czéljára szánt vagy begyűlt összegeket ne a Debr. Prot. Lap szerkesztői nevére, hanem egyenesen „a főiskolai pénztár” czimére sziveskedjenek küldeni.

— **A kolozsvári theologiai intézet** ügye lépésről lépésre halad a megvalósulás felé. Az erdélyi ref. egyh. ker. közgyűlése határozatilag kimondotta, hogy a jövő tanévvel az intézetet megnyitja. A tervezet szerint lesz három tanár 2000 frt, két tanár 1500 frt fizetéssel s ezenkívül még két docens. Tekintetbe véve a tervelt intézet szellemi színvonalát: alig remélhető, hogy ilyen, aránylag szerény javadalmazásra, valóban szakképzett és a tudományos irodalom mezéjén sikeresen és előbb-utóbb munkálkodó tanerőket lehessen megnyerni, holott e nélkül az elérni óhajtott cél voltaképpen illuzoriussá válnék. A filozófiai kollegiumok hallgathatóságát pedig az által kívánja az igazgató-tanács lehetővé tenni, hogy a theologiai intézetet kapcsolatba hozná a tudomány-egyetemmel. E célból felterjesztést is intézett már a tanügyi kormányhoz, melyben azt kéri, hogy a kolozsvári ref. hittanhallgatók a tudomány-egyetem rendes hallgatóival egyenlő jogokban s előnyökben részesülhessenek; az egyetemi leczkéket hallgathassák s esetleg a különböző természetű ösztöndíjakra is felvétethessenek. Megengedtetni kéri a felírat azt is, hogy a kolozsvári theol. intézet tanári kara, kapcsolatban az illető egyetemi karokkal, azoknak hozzájárulásával s tényleges közreműködésével tudori szigorlatokat tarthasson; hogy továbbá a szigorló által kidolgozandó tudori értekezés a tisztán theologiai tárgyak mellett, az általa hallgatott

más tantárgyak köréből is vétethessék. Hogy azonban ez utóbbi esetben, miként lehessen az illető jelöltet theologiai doktorrá avatni, az nyílt kérdés gyanánt lebeg a tervezet szerint. Az is körülményes dolognak látszik, hogy a szóbeli szigorlaton a theol. tanárok az illető egyetemi tanárokkal együtt vizsgálják s a szigorlat eredményét együttesen állapítanak meg s így képesíténeket theologiai doktorságra. Ez a promoveálási statutum a milyen szoktalan és új, épen olyan unikum számba megy. A fakultás jellege épen abban áll, hogy a fakultás doktori kara, tekintet nélkül valamely másik fakultásra, minden idegen befolyás vagy hozzájárulás mellőzésével, akár ultro, akár rite promoveál, mindig önnön saját hatáskörében jár el. Az intézet és az ügy érdekében egyaránt kívánatos, hogy jó előre szabatosan körvonalozott statutumok állapíttassanak meg, nehogy az új intézet a nálunk divatos tanügyi kísérletezés médiumává váljék. A lelkes kezdeményezéshez sikeres fejlődést és szerencsés kibontakozást kívánunk.

— **Az egyházkerületi középiskolai felügyelő** állásának szervezéséről az országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny legutóbbi (9.) száma megemlékezvén, közli a felügyelő tiszteit és hatáskörét megállapító szabályzat főbb pontjait is. A tudósító (Kardos A.) elismeréssel szól az intézményről s annak kezdeményezőjéről, *Szremley Sámuel* h.-m.-vásárhelyi lelkészről, a melyhez mi is készséggel csatlakozunk. „A szabályzatból láthatjuk — mondja a tudósító — hogy a felekezeti gymnasiumok is, legalább a tiszántúli legnépesebb kerületben, végre részesülni fognak a szakszerű, egységes felügyeletnek és a hatékony ellenőrzésnek áldásában, melyet maguk az intézetek is régóta kívántak, a református tanügyet magasabb szempontból vizsgálók pedig elodáztatlanul szükségesnek tartottak; a püspök és az egyházkerület pedig, a ki és a mely igen sok esetben a felekezeti intézetekre nézve a miniszteriumot helyettesítő legfőbb tanügyi hatóság, megtalálják ez új hivatalban a maguk szakreferensét, megbízható tanácsosát, úgy, hogy rövid időn bizonyára megszűnnek azok a visszasságok, melyek az egyházkerület tanügyi adminisztrációjában gyakran oly sok bajt okoztak, egyszersmind az egyházkerületi közgyűléseknek a gymnasiumok életére vonatkozó határozatai is valószínűen szakszerűbbek, megfelelőbbek lesznek. Ismételve üdvözöljük tehát a tiszántúli egyházkerületet e nagyjelentőségű intézmény megvalósításáért és most csak azt kell kívánnunk, hogy találja is meg a kerület e fontos hivatalhoz és hivatáshoz a méltó férfit” stb. Hozzá teszi végül a tudósító, hogy „Beavatott körökben már több nevet is emlegetnek, legelső sorban *Dóczi Imrét*, az ismert nevű filologust, a debreczeni ev. ref. főgymnasiumnak csak e napokban megválasztott igazgatóját.” Midőn ezeket itt közöljük annak bizonyosságául, hogy miként ítélnék és vélekednek rajtunk kívül álló tanügyi körök a mi viszonyainkról és intézményeinkről, most még teljességgel nem szándékunk a szóban forgó felügyelői állás betöltésének személyi oldalával egyes egyénekre való tekintettel foglalkozni. Annyit azonban már most is szükségesnek tartunk hangsúlyozni, hogy az egész intézmény haszna és jogosultsága mondhatni kizárólag az arra alkalmazandó egyéniség helyes megválasztásától függ. Épen ezért a választásra hivatottakat e tekintetben a legnagyobb felelősség terheli, úgyannyira, hogy azt sem tartanók helyes eljárásnak, ha a választásra jogosított egyházkerület a pályázat eredménye által kezeit annyira megkötötték tekintené, hogy az alkalmas egyént a pályázók körén kívül is ne keresné, ha azt az ügy érdekében

szükségesnek találja. A megválasztandó egyéniségben a középiskolai oktatásügy terén, annak úgy külső, adminisztratív oldalát, mint belső tartalmát illetőleg tökéletes tájékozottságot, középiskolai tanári szakképzettséget és lehetőleg hosszabb tanári gyakorlatot s mindezekben felül engedményekre nem hajló szigorú lelkiismeretességet, kipróbált kötelességérzetet, tetterőt és nemes ambíciót kívánunk meg. Ha ezekhez a tulajdonságokhoz még a szükséges bölcsesség és tapintat is járulni fog: akkor az a hivatal valóságos áldás leendő egyházkerületünk középiskolai tanügyére nézve, akár lelkészi, akár tanári alkalmazásban lévő egyénre essék a választás. Ha azonban az állás betöltésénél idegen tekintetek s mellékes érdekek vagy személyes viszonyok lennének irányadók; ha a választás csak arra való lenne, hogy valami üres fontoskodás, alias: nagyképszerűség vagy hiúság és jövedelmhajászat találjon ez által kielégítésre, vagy pedig hogy ez úton másféle szolgálatok jutalmaztassanak; ha továbbá helytelen választás által egy költséges sine curát vagy az u. n. *kiérdemült* munkaképtelenség számára egy fényes, de szűk nyugdíjintézetet létesítenénk: akkor az egész 3400 ftt évi fizetés kidobott pénz, sőt a mi szegényes viszonyaink között bűnös pazarlás lenne, mert nem szabad felednünk, hogy gymnasiumaink tanulói ez intézmény érdekében adóztatjuk meg fejünként 1 fttal akkor, a midőn az országos tanári nyugdíjintézet részére is körülbelül 3 ftt évi költség hárul azokra személyenként. Egy szóval videant consules . . .

— **Konfirmáció Debreczenben.** Használjuk, pedig teljesen pápistás ízű szó a „konfirmáció.” Ha már minden áron latin műszót akarnánk alkalmazni, megfelelőbb s egyedül helyes az „admissio”, az Urvasorához járulhatásra feljogosítás, oda bocsátás, hitvallástétel stb. Ez a szent cselekmény a debreczeni ev. ref. egyház kebelében f. hó 6. napján ment végbe. Az utcai mindennapi és ismétlődő elemi iskolák, valamint a főgymn., real- és kereskedelmi iskolák Urasztalához előkészített növendékeit előzetesen f. hó 4-én d. u. 4—6 óráig, *tíz* különböző helyen és csoportban a lelkipásztorok az ágendából megvizsgálták; másnap reggeli 8 órakor pedig a leányokat a nagytemplomban Némethy Lajos lelkipásztor, a fiukat meg a kistemplomban Kiss Albert lelkipásztor ünnepélyesen beavatták az egyház tagjai közé. Ennek alapján 5-én a nagytemplomban 221 leány, és a kistemplomban 295 fiu gyermek járultak az Urasztalához. Amott Dicsőfi József, emitt Némethi Lajos lelkipásztorok tartottak az ünnepélyes alkalomhoz mért evangéliomi szellemű, hiterősítő, építő szép predikációkat. A felső leányiskola 19 növendékét Áldozócü-törtökön délelőtt Könyves Tóth Kálmán lelkipásztor vizsgálta meg és admittálta. Az iparos tanoncok a jövő június hóban, a vallásvizsga alkalmával fognak admittáltatni.

— **A főrendiház** május 7-én kezdte meg a polgári házasságról szóló törvényjavaslat tárgyalását. A vita azóta javában foly. Minden igaz hazafi, a ki a haladni vágyó nemzet zömével, annak értelmiségével együtt érez, visszafojtott lélegzettel várja, hogy miként dől el a szabadelvűség és a magyar nemzeti állam nagyfontosságú ügye az országgyűlés főrendiházában. Az ultramontan-klerikális és reakzionárius ellenzék mindent megtett eddigelé arra nézve, hogy a nemzeti akarattal a képviselőházban történt impozáns megnyilatkozását hatástalanná tegye, annak érvényesülése elébe akadályokat emeljen. A sötét idők sötét emlékü alakjai is egymásután tünedeznek elő, megingatva mintegy alkotmányos önállásunk biztonságába helyezett s eddig ren-

dithetlennek látszott bizodalunkat. Bármilyen történet az azonban, nemzetünk elég erős arra, hogy a fölvetett kérdéseket diadalra juttassa, ha ma nem lehet, holnap. Csak hogy aztán akkor gondoskodni fog a megbántott nemzet arról is, hogy olyan hatalmi tényezők, amelyek mint a múlt korhadt maradványai a nemzet politikai és társadalmi előhaladásának útjában állanak, egyszersmindenkorra tehetetlenekké és ártalmatlanokká tétethessenek. A mint jóelőre megmondottuk, a klérus merev ellentállása a szekularizáció kérdését hozza napirendre, az idegen reakcionárius elemek beözönlése s a főrendek nemzetietlen magatartása pedig a főrendiház reformját teszi elkerülhetetlenné; sőt az a sajnos következménye lehet a nemzeti akarat illetően nagyúri fitymálásának, hogy a mai államrendszert fentartó hazafias és mérsékelt elemek is a szélsők táborába fognak sorakozni, ha meggyőződnek arról, hogy a mai rendszer csakugyan nem alkalmas a nemzeti érdekek önálló érvényesítésére. Mi is azzal a sóhajással reméljük az igaz ügy diadalát, a melylyel a primás végezte a Szt.-István-társulatban tartott beszédjét: Mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit! — Midőn már e sorokat megírtuk, lapunk zárta alkalmával kaptuk a kedvezőtlen hírt, mely szerint **a polgári házasságról szóló törvényjavaslat a főrendiházban 118 szavazattal 139 szavazat ellenében, tehát 21 szavazattal kisebbségben maradt.**

— Kovács Ferencz kir. tanácsos, egyházk. tanácsbíró, egyházi és iskolai életünknek egyik nagyérdemű munkása, debreczeni főiskolánknak, de különösen a hódmező-vásárhelyi ref. főgymnasiumnak egyik lelkes barátja és alapítója, a Magyar Tudományos Akadémia kebelében is szép kitüntetésben és elismerésben részesült. Szóba jövén ugyanis az Akadémiában annak a 3000 fírtos jutalomdíjnak odaítélése, a mely a legjobb publicisztikai munka írójának adandó, három egyént ismertek el erre érdemesnek, t. i. Pulszky Ferenczet, Beksics Gusztávot és a mi tiszteletreméltó *Kovács Ferenczünket*, azon munkája után, a melyet az 1843—44. országgyűlés kerületi üléseinek tárgyalásairól már eddig elé három kötetben tett közzé. A jutalmat ugyan több, mint ötvenéves és maig is nagyértékű, magas színvonalu, valóban nemzeti-liberális irányu publicisztikai dolgozataiért Pulszkyknak ítélték oda; de az ő versenytársának elismertetni is megtiszteltetés. Ehhez a megtiszteltetéshez mi is őszinte örömmel gratulálunk.

— Dr. Csiky Kálmán egyetemi tanár, a Mária-Dorothea-Egyesületnek f. évi február 22-iki estélyén tartott előadása, mely a Nemzeti Nőnevelés című folyóiratban közöltetett, most külön lenyomatban jelent meg „A magyar nő jogai” cím alatt. A jeles tanár és író a nők középkori helyzetének általános jellemzése után, tüzetesen előadja, hogy minő állása van a nőnek régibb és újabb törvényeink és törvényerejű szokásaink rendelkezései szerint a *magántjog* s aztán a *közjog* terén. — Kimutatja végül, hogy a közjogok terén, főleg a keresetképeség szempontjából, hol lehetne némileg kiebb tolni a korlátokat. „Teljes jogegyenlőséget azonban, mondja a tudós szerző, s kivált a politikai jogoknak a nőkkel való megosztását se kívánatosnak, se kivihetőnek nem tartom. Hajlamaik, tehetségeik, egész kedélyi lényök, fysiologiai tulajdonságaik, erényeik, fogyatkozásaik a tevékenységnek más, szebb, verőfényesebb és melegebb vidékére utalják őket, mint a milyen a közéletnek és politikának rideg, sikamlós, olykor posványos és fertőzött talaja; mint a milyen az örökös létharaz tere. A művelt társadalom férfiai a tiszteletnek magas fokára helyezték s gyöngédség és előzékenység kivált-

ságaival vették körül a szép nemet. Mindennek abban a pillanatban lenne vége, melyben a nő, mint az állami és társadalmi intézmények mindennemű viszonyaiban egyenlő jogu versenytárs állana szemközt a férfival” stb. Azzal zárja be szerző tanulmányát, hogy majd két század múlva, lehet, hogy egy utódja ezeket a gondolatokat az akkori hölgy közönség tapsai között elavultaknak fogja nyilvánítani. „De ha úgy lenne, mondja szerző, akkor én örvendek, hogy nem az utódom vagyok, hanem annak az elődje és hogy most, nem pedig két-száz év múltán beszélhettem a magyar nők előtt a magyar nő jogairól.” A szakavatottsággal és szellemmel írott másfélíves dolgozat tanulsággal és élvezettel olvasható.

— Az országos tanári nyugdíjintézet felállítását tárgyzó törvényjavaslatot Farbak István a közoktatásügyi bizottság előadója, a bizottsági jelentéssel együtt f. május hó 9-én a képviselőház elébe terjesztette. Pár hét alatt tehát bizonyára létre fog jöni a várva-várt törvény. Csak az a sajnos, hogy a hozzájárulás tekintetében általunk kívánt könnyítések keresztülviteléhez vajmi kevés reménységünk lehet.

— A debreczeni országos tanszerkiállítás, az általunk már többször jelzett időben, f. évi aug. 18-tól szept. 2-ig csakugyan meg fog tartatni, a mennyiben erre az engedélyokmány a kereskedelem- és közoktatásügyi minisztériumoktól a kiállítást előkészítő nagybizottság elnökségéhez lejtött. A közoktatásügyi miniszter felhívta a rendelkezése alatt álló m. kir. egyetemi nyomda, az összes iskolák és tanműhelyek, valamint az orsz. tanszermuzeum igazgatóságainak figyelmét ezen kiállításra s megengedte, hogy azon részt vehessenek, a kereskedelemügyi miniszter pedig a kiállítás befejezésével visszashállítandó tárgyakat az államvasutakon díjmentesen továbbítani rendelte s a belföldön a kiállítást illető ügyekben a bizottság s a kiállítók között, nem-ajánlott levelekre portó-mentességet engedélyezett. A leérkezett engedélyokmány alapján az előkészítő nagybizottság befejezte feladatát, s mult ápr. hó 28-án megtartotta utolsó ülését, melyen Csiky Lajos elnök részletes jelentést terjesztett elő a különböző bizottságok által eddig végzett munkákról s az elért eredményről. Ezután megalakult a kiállítást rendező nagybizottság, mely is a kiállítás védnökéül gr. Csáky Albin ő Excellentiáját határozta fölkerülni, s elnökökül megválasztotta dr. Berzeviczy Albert, gr. Dégenfeld József, Kiss Áron püspök, dr. Wolafka Nándor és Simonffy Imre urakat, kik közül a négy utolsó már szíves is volt ezen inkább tiszteletbeli elnöki állást elfogadni. A kiállítás tényleges igazgató-elnökei lesznek: Csiky Lajos, Eötvös László Lajos és Zádor Lajos, s ők allanak a rendező nagybizottság kebeléből alakított három osztály: a bíráló, az intéző és a gazdasági osztályok élén. Gyakran fogunk foglalozni lapunkban ez ügygyel, mely immár tényleg országos jelleget öltött, s melyben, egyházkerületi közgyűlésünk által nem csak debreczeni főiskolánk, hanem tiszántúli egyházkerületünk összes középiskolái részvételre hívtak föl. No hát tiszteleggel épen mi alig maradhatunk el egy olyan kiállítási versenyből, mely Debreczenben fog rendeztetni.

— Csodabogarak a főrendiházi ellenzék lelkésítésére. A Religio cikket közöl e cím alatt: „Két dethronizáció Magyarországon”. Ebben elmondja, hogy az egyik dethronizációt elkövette 1849-ben Kossuth Lajos, a másikat is ugyancsak ő 1894-ben, a kit azért cikkiró istenostorának tart. „Evel az ostorral — mondja a kedélyes hecczkáplán — engedett reánk csapni a pokol; először, mikor 1849-ben Kossuth a királyi trón felsége

ellen támadást intézett; és most, 1894-ben midőn szintén Kossuth Lajos inspirációja és vezérlete alatt merénylet készül a mindenekfölött uralkodó Isten jogainak Magyarországból kizárása s helyettök az emberi tetszésnek és önkénynek uralomra emelése végett. 1849, ha számait külön-külön véve összeadjuk, egyenlő lesz 1894 számainak összegével, t. i. 22 = 22. (Oh be különös! Szerk.) 1894 tehát 1849-czel a rossz jelentőség mysteriumára nézve egyet jelent. Sőt 1894 gonoszabb, végzetesebb a hazára. A király elkeseredése az 1849-re emlékeztető Kossuth-kultusz miatt megakasztja az országot békés fejlődésében s előbb-utóbb túlságokba fog sodorni. Azonban mi egy király elkeseredése és megtorlása a mindenekfölött való uralmában gonosz és megdöntetlen törvények által megtámadott Isten bosszúálló, pusztító haragjához képest!?" Ezen épületes elmélkedés után ellentállásra buzdítja a főrendeket, azzal ijesztvén rájuk, hogy „a hol Isten törvénye semmibe vétetik, ott főrendi jogok, sőt maga a királyi felség is csak bábjáték . . . Magyar főnemességünk s a királyi trón sorsa a vallásügyi törvényekhez van kötve. A kötelező polg. házasság és a többi valláspolitikai kihatásának véges-végén már világosan láthatni az anarchiát dynamittal kezében és ismeretes jelmondásával zászlaján: „Ni Dieu, ni maitre!“ A hol így beszélnek, ott ne keressünk se hazafiságot, se őszinteséget. Ebből világosan kitűnik, hogy az egész kath. hierárchia a képmutatás és népámítás tökéletes rendszere. Egészen következetesek önmagukhoz, a midőn az Isten törvényét kiváltságos előjogok fentartására valóknak tekintik. — Mikor azonban az anarchiákkal fenyegetőznek, ne feledjék el, hogy az anarchia épen az előjogok nyomában szokott járni s politikai czinkostársra az ultramontánizmusnak. Vajjon, ha szabad kérdeznünk, nem a szocialisták szavazatainak segítségével sikerült-e épen a napokban visszahozni Németországba a jezsuitákat? És még egyet! Vajjon a magyarországi agrár-szocializmust nem az Alföldön lévő főpapi és főúri latifundiumok által teremtett és fentartott kedvezőtlen birtokviszonyok idézték-e elő? . . . Itt, uraim, itt kell keresni a bajok forrását, nem a polgári házasságban, a mely épen arra szolgál, hogy az önök kezében erkölcsileg alásüllyedt, hatalmi eszközzé vált házasság intézményét a társadalmi tisztesség és erkölcs magaslatára emelje s a családi élet önállóságát és tisztaságát az önök beavatkozása ellenében is biztosítsa.

TARTALOMJEGYZÉK: Pünköszt ünnepén. F. Varga Lajos. — Az országos ev. ref. lelkészi gyámintézet alapszabálytervezetéhez. H. Kiss Kálmán. — Tárca: Kossuth Lajos emlékezete. Dóczy Imre. — Tanúgy: A filozófia tanításáról. Dr. Öreg János. — A ref. tanítók országos egyesülete. — Közéletünk: A révi misszióról. Karácsony Imre. — Irodalom. — Külföldi élekek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat tanári állásra.

A h.-nánási ev. reform. hat osztályu gymnásiumban üresedésbe jött: 1. természetrajz-földrajzi, 2. német-magyar esetleg német-latin és 3. történelem-latin nyelvi tanári székekre pályázat hirdettetik.

Fizetés: minden egyes tanszéknél 1100 frt lakbérrel együtt, az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve. A kivánt oklevéllel bíró egyén egy évre, mint ideiglenes rendes tanár alkalmaztatik s csak ezen idő alatt kifejtett

sikeres működése után állandósíttatik, a mikor is a tiszántuli ev. ref. középiskolai tanárok gyám és nyugintézetének, esetleg az országos középiskolai tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja leend.

Nem okleveles, de szaktárgyaiból vizsgázott egyén csak helyettes tanári minőségben és csak egy évre választatik 900 frt évi fizetéssel, de ha ez idő alatt a kivánt tárgyakból oklevelet szerez és sikeres működést mutat fel, a következő évben mint rendes tanár állandósíttathatik. Végre, ha okleveles, de nem a hirdetett tanszakra képesített egyén választatnék, az szintén csak helyettes tanári minőségben és csak egy évre alkalmaztatik, fizetése azonban 1100 frt lesz.

A megválasztott egyén állomását f. év augusztus végén, legkésőbb szept. 1-én köteles elfoglalni, s ha családost — 40 frt —, ha pedig nőtlen, 15 frt költözködési átalányt kap; ez összeget azonban, ha állomását 3 év letelte előtt elhagyja: vissza tartozik téríteni.

A pályázati kérvények keresztlevéllel, esetleges katonai szolgálatukat igazoló irattal, továbbá végzett tanulmányaikat feltüntető hiteles okmányokkal, végre orvosi bizonyítvánnyal felszerelve f. évi május 31-éig az ev. ref. egyháztanács elnökségéhez küldendők.

Kelt H.-Nánáson az ev. reform. egyháztanács 1894. ápril 14-én tartott üléséből.

Benkő Lajos,

ev. ref. lelkészelnök.

Kállay Imre,

főgondnok.

2-2

Pályázat.

A földesi ev. ref. egyházban organista-tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Kötelessége: ez idő szerint az I. fi-, esetleg más osztály, vagy osztályok vezetése s a templomban és temetéseknél a rendes kántori teendők végzése.

Javadalma: Tanítói fizetés: lakás kerttel, 300 frt készpénz, 28.80 Hl. kétszeres, 2.50 Hl. tiszta buza, 7.55 Hl. árpa, három (3) hold föld 1400 ölével, minden növendéktől egy csirke. Kántori fizetés: 50 frt organistai tiszteletdíj, stóla az egyh. ker. szabály szerint, körülbelül 100 frt.

A mennyiben a megválasztott zenét tanítani, dalárdát vezetni, faiskolát kezelni képes, ezekért külön jövedelemben részesül.

Pályázók okmányaikat május 27-ig bezárólag adják be alólírottánál. — A kántorpróba május 30-án délelőtt kilencz órakor lesz a debreczeni nagytemplomban, melyre a pályázók ezen hirdetmény által hivatnak meg.

Földes, 1894. május 6.

Kiss Ferenc,

ev. ref. lelkész.